

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Selvä, turvallinen aikuinen

Päiväkoti päihdeperheen lapsen tukijana

Johanna Penttilä

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Lapsi- ja nuorisotyö
Sosionomi AMK

KEMI 2012

TIIVISTELMÄ

Tekijä: Johanna Penttilä

Opinnäytetyön nimi: ”Selvä, turvallinen aikuinen” Päiväkotipäihdeperheen lapsen tukijana

Sivuja (+liitteitä): 44(+4)

Opinnäytetyön kuvaus:

Opinnäytetyölläni pyrin selvittämään, miten vanhempien päihteidenkäyttö vaikuttaa lapsen kasvuun, kehitykseen ja käytökseen, päiväkodin ammattikasvattajien mielestä sekä millaiset toimintavalmiudet heillä on kohdata päihdeperheen lapsi.

Teoreettinen ja käsitteellinen esittely:

Opinnäytetyön teoreettisena taustana toimivat aikaisemmat tutkimukset ja kirjallisuus, jotka käsittelevät päihdeongelmaa ja lapsen elämää päihdeperheessä.

Metodologinen esittely:

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusotteella. Tiedot on kerätty kyselylomakkeella. Analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia.

Keskeiset tutkimustulokset ja johtopäätökset:

Päiväkodissa työskentelevät varhaiskasvattajat pystyvät yleensä havaitsemaan lapsen käytöksestä, puheista ja ulkoisesta olemuksesta, että lapsella ei ole kotona kaikki kohdallaan. Joskus kuitenkin lapsi pystyy salaamaan ongelmansa, silloin häntä ei pystytä auttamaan.

Opinnäytetyön tutkimustulokset osittavat, että päiväkodilla ja siellä työskentelevillä varhaiskasvattajilla on merkittäviä rooli tuen antajana lapsille, jotka kärsivät vanhempiensa päihdeongelmasta. Päiväkodissa lapsilla on turvallinen päivärytmi, mielekäs ja kehittävä tekemistä ja mahdollisuus leikkiä, he saavat ruokaa ja heidän tarpeisiinsa vastaavat koulutetut ja luotettavat aikuiset. Päiväkodissa lapsen ei tarvitse pelätä ja hän saa keskittyä olemaan lapsi. Päihdeperheessä kasvavan lapsen arki kotona voi olla täysin päinvastainen; täynnä pelkoa, hätää ja laiminlyöntejä.

Päiväkodin ja vanhempien yhteistyö, kasvatuskumppanuus, on tärkeä asia lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. Siksi päiväkodissa työskentelevät varhaiskasvattajat ovat valmiita tukemaan päihderiippuvaisia vanhempia hoitoon hakeutumisessa ja vanhemmuuden arkipäiväisissä asioissa. Varhaiskasvattajat haluavat tehdä yhteistyötä myös muiden lapsesta huolehtivien tahojen ja lastensuojelun kanssa, jotta lapsen edunmukaisuus toteutuu.

Asiasanat: laadullinen opinnäytetyö, alkoholi, päihdeperhe, varhaiskasvatus, lapsen tukeminen, lastensuojelu

ABSTRACT

Author: Johanna Penttilä

Title: A sober, safe adult

Day care centre as support to a substance abusing family with children.

PAGES (+APPENDIXES): 44(+4)

Thesis description:

In my bachelor's thesis I tried to examine how parents substance abuse affects the child's growth, development and behavior day care centres professional educators, as well as consider what abilities they have to meet the child of a family with substance abuse.

Theoretical summary:

The theoretical background of my thesis is the obligation of the day care centre to act growth and development as well as previous studies and the literature dealing with substance problems and the life of the child in a family with substance abuse problems.

Methodological summary:

My bachelor's thesis is a qualitative study. The data was collected by a questionnaire. The analysis method was content analysis.

Main results and conclusions:

Early childhood educators working in a daycare center are generally able to detect in the child's behavior, speech and outward appearance, that the child is not all right at home. Sometimes, however, the children are able to hide their problems and then it is not possible to help them.

The results of the thesis show that, the daycare center and early childhood who work there have a significant role in providing aid to children who suffer from their parents' substance abuse problem. In the day care centre children have a safe daily routine, meaningful and instructive things to do and the opportunity to play, they get food and their needs are met by trained and reliable adults. In the day care centre the child need not be afraid and he can focus on being a child. In a substance abuse family the child's everyday life at home can be the exact opposite, full of fear, distress and negligence.

The co-operation of the day care centre and the parents, the educational partnership is an important issue for the child's growth and development. Therefore, early childhood educators working in day care centers are prepared to support the drug dependent parents to care, and in everyday parenting issues. Early childhood educators want to cooperate with other child care providers and child welfare in order to realize the best interest of the child.

Key words: qualitative thesis, alcohol, family substance abuse, early childhood education, child support, child protection

Sisältö

TIIVISTELMÄ.....	2
ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	5
2 ALKOHOLISMI.....	6
3 PERHE JA PÄIHDEONGELMA	8
3.1. Perhe ja sen tehtävät.....	8
3.2 Päihdeperhe	8
3.2.1 Vanhemmuus ja päihteet	9
3.2.2 Lapsi päihdeperheessä.....	10
3.2.3 Lapsen selviytymiskeinot päihdeperheen arjessa	13
3.3 Vanhempien päihteiden käytön vaikutukset lapseen	15
3.3.1 Vanhempien päihteiden käytön seuraaminen traumatisoi lasta	15
3.3.2 Vanhempien päihteiden käyttö lisää lapsen mielenterveysongelmien riskiä.....	15
3.3.3 Lapsi kokee vanhempien päihdeongelman eri tavoin eri ikävaiheessa	16
3.4 Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun	18
4 PÄIVÄKOTI LAPSEN TUKIJANA.....	20
4.1 Varhaiskasvatuksen tehtävät ja sitä ohjaavat säädökset	20
4.2 Yhteistyö vanhempien kanssa	21
4.3 Lapsen tukeminen	22
4.3.1 Vuorovaikutus päiväkodissa	22
4.3.2 Leikki ja pedagogiset menetelmät lapsen tukemisessa	24
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	26
5.1 Prosessin kuvaus ja metodologiset lähtökohdat.....	26
5.2 Aineiston keruu, tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen analysointi	27
6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	30
6.1 Taustakysymykset.....	30
6.2 Miten perheen päihdeongelmat näkyvät lapsessa?.....	31
6.3 Miten toimit ammattikasvattajana, jos epäilet että lapsen asema on uhattuna perheessä päihteiden liiallisen käytön vuoksi?	35
6.4 Millä keinoilla ja miten voit päiväkodissa tukea päihdeperheen lapsen kehitystä/elämää?	36
7 YHTEENVETO	39
8 POHDINTA.....	41
LÄHTEET	42
LIITTEET	44

1 JOHDANTO

Sosionomikoulutukseni aikana olen perehtynyt alkoholin tuomiin erilaisiin ongelmiin ja vaikutuksiin lapsen elämässä. Aion valmistuttuani työskennellä päiväkodissa, joten minua kiinnostaa päiväkodin mahdollisuudet toimia päihdeperheiden lasten tukijana. Aihe on mielestäni hyvin ajankohtainen sillä päihdeperheiden määrä on suomessa kasvaa hälyttävästi ja nykyään jo joka neljäs suomalainen lapsi kärsii vanhempiansa liiallisesta alkoholin käytöstä.

Opinnäytetyössäni pyrin selvittämään, miten vanhempien päihteidenkäyttö vaikuttaa lapsen kasvuun, kehitykseen ja käytökseen päiväkodin ammattikasvattajien näkökulmasta sekä millaiset toimintavalmiudet heillä on kohdata päihdeperheen lapsi. Lisäksi pyrin löytämään opinnäytetyöni avulla vastauksen seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

Miten perheen päihdeongelmat näkyvät lapsen käytöksessä päiväkodissa?

Miten päiväkodin työntekijät voivat tukea päihdeperheen lapsen kehitystä ja elämää?

Aiemmat tutkimukset osoittavat vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivien lasten jäävän usein yksin, ilman tarvitsemaansa apua ja tukea. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivien lasten tunnistaminen vaatiikin lasten parissa työskenteleviltä ammattilaisilta herkkyyttä ja ammattitaitoa, koska lasten oirehdinta ei välttämättä näy päällepäin. (Roine, Ilva & Takala 2010, 12.)

Päiväkodissa lapsilla syntyy luottamuksellinen ja aito suhde heitä hoitaviin aikuisiin ja he ovat tärkeä osa lapsen tukiverkoston. Riskiolosuhteissa, kuten päihdeperheissä kasvavat lapset tarvitsevat suojatekijöitä. Suojaavat tekijät toimivat vastakohtana riskitekijöille. Mitä enemmän suojaavia tekijöitä lapsen elinympäristössä on, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on selviytyä vaikeista elämäkokemuksistaan. (Holmberg 2003, 38.) Päiväkotia, sen päivärytmiä ja lapsen kehitystä tukeva pedagoginen toiminta sekä turvalliset ja luotettavat aikuiset voivat toimia päihdeperheen lapselle merkittävänä suojaavana tekijänä.

2 ALKOHOLISMI

Alkoholismia voidaan määritellä monin tavoin. Merkittävänä tekijänä siihen liittyy kuitenkin riippuvuus. Riippuvuus on ihmiselle luonnollinen olotila, osa riippuvuuksista on jopa välttämättömiä ihmisen elämälle ja hyvinvoinnille. Ihminen on heti synnyttyään riippuvainen hengitysilmosta, ruoasta, juomasta ja hoivasta. Ihminen ei kuitenkaan automaattisesti ole riippuvainen esimerkiksi alkoholista, huumeista tai pelaamisesta. Päihderiippuvuus voi olla fyysistä, psyykkistä, sosiaalista tai henkistä riippuvuutta. (Holmberg 2010, 37, 40.)

Tautiluokitus ICD-10 määrittelee riippuvaisoireyhtymän seuraavasti:

”Yhden tai useamman aineen käyttö tulee henkilölle huomattavasti tärkeämmäksi kuin aiemmin tärkeät käyttäytymisen muodot. Oireet ilmenevät käyttäytymisen tasolla sekä älyllisissä että fysiologisissa toiminnoissa.”

Päihderiippuvuus tunnistetaan, jos seuraavista kolme kriteeriä täyttyy kuukauden ajan tai toistuvasti vuoden aikana;

1. voimakas halu tai pakonomainen tarve
2. heikentynyt käytön kontrolloimisen kyky
3. vieroitusoireet
4. sietokyvyn kasvu
5. keskittyminen aineen käyttöön
6. jatkuva käyttö haitoista huolimatta

Tautiluokituksen mukaisen riippuvuuden määrittelyssä on selkeästi vain kaksi fyysistä kriteeriä (3,4). Muut kriteerit painottuvat psykososiaalisiin seikkoihin, joskin myös fyysisillä tekijöillä voi olla niihin osuutensa. Lääketieteellinen näkemys riippuvuudesta on monitieteinen. (Lappalainen-Lehto, Romu & Taskinen 2007, 20.)

Syntyessään kukaan ei ole alkoholisti. Alkoholismin puhkeamiseen tarvitaan aina päihteen, yleisimmin alkoholin käyttöä. Perinnöllisyydellä on todettu olevan huomattava rooli alkoholismin puhkeamisessa. Alkoholismin perinnöllisyys on alue, jolla tehdään maailmanlaajuisesti ja Suomessa paljon tutkimustyötä. Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että perinnöllisyys on merkittävä tekijä alttiudessa sairastua alkoholismiin. Perinnöllisistä tekijöistä johtuen osalle ihmisistä muodostuu päihteeseen riippuvuus.

Joillakin perinnöllinen alttius on vahva ja riippuvuus syntyy pian alkoholin käytön alettua. Joillakin riippuvuus syntyy vasta myöhemmin. Kukaan alkoholia käyttävä ihminen ei juo sairastuakseen päihderiippuvuuteen. Mitään sairautta, myöskään alkoholismia, ei voi valita osakseen. (<http://www.apuaalkoholismiin.fi/alkoholismi> 2011.)

Alkoholista määriteltäessä on monia näkemyksiä, jotka riippuvat omasta suhteesta alkoholiin. Joidenkin mielestä voi juoda paljon, vaikka päivittäin, jos muuten elämä pysyy kunnossa, voi hoitaa työnsä ja alkoholista ei koidu merkittäviä haittoja ympäristölle tai terveydelle. Mielestäni kuitenkin säännöllinen käyttö on merkki pakonomaisesta tarpeesta käyttää alkoholia, mikä taas viittaa päihderiippuvuuteen ja alkoholismiin. En myöskään usko, että alkoholin suurkuluttaja pystyy hoitamaan asiansa niin, ettei juomisesta koidu ongelmia esim. lapsille tai ettei se vaikuta hänen toimintakykyynsä ja terveyteensä. Nuorten keskuudessa runsaalla päihteiden käytöllä pyritään rentoutumaan, kohottamaan itsetuntoa ja muuttamaan tajunnan tilaa siten, että päästään lähemmäksi unelmia, jotka eivät selvänä ole mahdollisia. Näitä toiveita toteutettaessa toleranssi alkoholiin kasvaa ja riippuvuus saattaa syntyä hyvinkin salakavalasti.

3 PERHE JA PÄIHDEONGELMA

Suomi on allekirjoittanut YK:n lasten oikeuksien sopimuksen, jonka mukaan lapsella tulee olla oikeus turvalliseen ja hyvään kasvuympäristöön. Aikuisten liiallinen alkoholikäyttö kuitenkin uhkaa näitä oikeuksia monin tavoin. Lapsen elämä päihdeongelmaisen vanhemman kanssa voi olla vaikeaa, vaarallista ja yksinäistä. Se voi olla myös tavallista lapsen elämää, jota liiallinen alkoholinkäyttö ajoittain varjostaa. (Itäpuisto 2008, 8 - 9)

3.1. Perhe ja sen tehtävät

Tilastokeskuksen (stat.fi 2012.) mukaan perheen muodostavat yhdessä asuvat avo- tai avioliitossa asuvat henkilöt ja heidän lapsensa. Lapsiperheeksi lasketaan perhe, jossa on ainakin yksi alle 18-vuotias lapsi. Perheeseen voi kuulua myös esim. isovanhemmat. Jos pariskunnalla ei ole lapsia, heitä kutsutaan lapsettomaksi perheeksi. Uusperheessä on alle 18-vuotias vain toisen puolison lapsi. Olennaista perheessä on siis yhdessä asuminen ja se, että perheenjäsenet ovat keskinäisessä suhteessa toisiinsa.

Perheen tehtävä on edustaa lapselle ensimmäistä sellaisen rakkauden ja hyväksynnän paikkaa, jossa lapsi voi turvallisesti olla oma itsensä, saada vastauksia vaatimuksiinsa, saada hyväksyntää ja arvostusta sekä saada hoivaa ja huolenpitoa voidakseen kasvaa ja kehittyä tasapainoisesti. Perhe on ympäristö, jossa lapsi alkaa luoda sosiaalisia suhteitaan. Perheen hyvä vuorovaikutus ja kiintymyssuhteet luovat pohjan lapsen terveille tunne-elämän kehitykselle. (Lee & Sila 2011, 26.)

3.2 Päihdeperhe

Päihdeperhe on perhe, jossa joko molemmat vanhemmat tai toinen vanhemmista, sisarukset, isovanhemmat tai lapsi itse käyttää päihteitä niin, että se haittaa muita perheenjäseniä. Päihdeongelmasta puhutaankin usein koko perheen ongelmana, koska se aiheuttaa yleensä koko perheelle stressiä ja erilaisia vaikeuksia. Saman perheen

jäsenet voivat kuitenkin kokea päihdeongelman vaikutuksen hyvin erilaisena. (Holmberg 2010, 76.)

Alkoholia päihteenä väärinkäyttäviä perheitä on erilaisia. Joissakin perheissä harrastetaan ”viikonloppukännäämistä” toistuvasti, jotkut ”tissuttelevat” piilopulloista, toisten perheiden taakkana ovat satunnaiset tai toistuvat pitemmät juomaputket. Joissakin perheissä juomaputket voivat olla niin pitkiä, että selviä päiviä on vähemmän kuin päihdeettömiä. (Holmberg 2003, 10 – 11.) Päihdeperheessä kaikki kyllä huomaavat ongelman, mutta kukaan ei myönnä sen olemassaoloa. Tätä on verrattu siihen, että olohuoneessa olisi virtahepo, jonka olemassaolon kaikki haluavat kuitenkin kieltää (Hellsten 2001, 51). Ongelmakäyttöön liittyy usein muita liitännäisongelmia. Päihderiippuvainen voi psyykkisesti ja fyysisesti huonosti, ystävyys- ja perhesuhteet kärsivät, päihteiden käyttö aiheuttaa taloudellisia ongelmia ja voi johtaa rikollisuuteen (Holmberg 2003, 10 - 11).

Alkoholista riippuvaisia perheitä on kaikissa yhteiskuntaluokissa. Ns. ”rikkaat” päihdeperheet pystyvät salaamaan ongelmansa kauemmin, ja heidän lastensa hätää on usein vaikeampi huomata. Yleisesti voidaan sanoa, että mitä paremmassa yhteiskunnallisessa asemassa perhe on, sitä suurempi on salaisuuden muuri ja häpeä, joka estää ongelmien kertomisen ja avun hakemisen. (Holmberg 2003, 11 – 12.)

3.2.1 Vanhemmuus ja päihteet

Itäpuiston (2008, 38) mukaan vanhempien kuuluu tarjota lapselle riittävät fyysiset, psykologiset ja kehitykselliset edellytykset sekä taata turvallinen ja rakastava, vakaa kasvuympäristö. Perheen ilmapiirin tulee tarjota lapselle hyväksyntää, luottamusta, turvaa ja autonomisuuden tunnetta. Tarkasteltaessa näitä kriteereitä voidaan todeta, että päihdeongelma uhkaa hyvää vanhemmuutta monin tavoin.

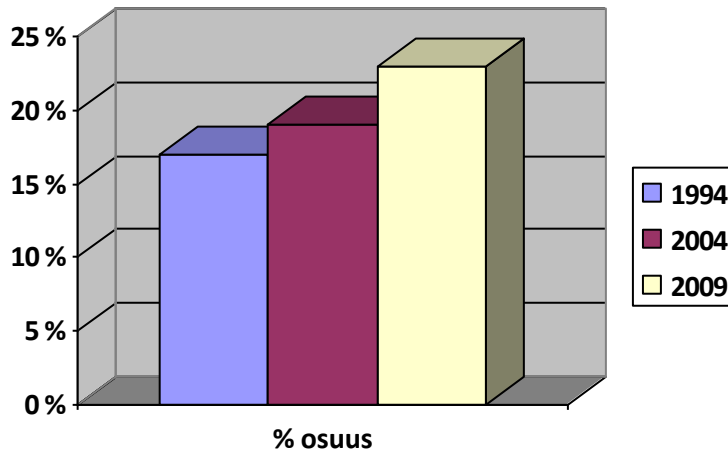
Itäpuiston (2005, 80) mukaan alkoholiongelmaisen vanhemman ja lapsen välinen suhde on todennäköisemmin huonompi kuin ei-alkoholiongelmaisen vanhemman ja lapsen suhde. Tähän vaikuttaa päihdevanhemman kyvyttömyys vanhemmuuteen ja kiintymyssuhteen luomiseen, joka jää alkoholinhimon varjoon. (Itäpuisto, 2005, 80.)

Päihteitä runsaasti käyttävät vanhemmat saattavat olla päihteettöminäkin päivinä tavallista väsyneempiä, velttoja, surullisia, välinpitämättömiä tai poissaolevia. He eivät siis silloinkaan pysty toimimaan vanhempina normaaliin tapaan. Päihdevanhemmille on tyypillistä rauhaton ja impulssijohtoinen elämäntapa. Joinakin päivinä saattaa kaikki olla hyvin ja he kykenevät toimimaan ”normaaleina” vanhempina, kunnes hetkessä kaikki voi muuttua. Välillä heillä on aikaa lapsille ja he jaksavat hoitaa asioita, välillä he eivät ole lapsista ja kodin asioista yhtään kiinnostuneita ja jättävät kaiken hoitamatta, keskittyen vain päihteiden käyttöön. (Holmberg 2003, 14.)

Valtaosa perheiden päihteidenkäyttäjistä on isiä, mutta äitien määrä on kasvanut jatkuvasti. Myös perheiden määrä, joissa päihteiden väärinkäyttäjinä ovat molemmat vanhemmat, on kasvussa. (Holmberg 2010, 89.) Päihdeperheissä äidin juomisen takia lasten ”heitteillä olo” alkaa usein näkyä nopeammin. Se johtuu usein siitä, että isät eivät välttämättä huolehdi yhtä ”tarkasti” lapsista kuin äidit. Naisten juominen saa yleensäkin moraalisesti enemmän paheksuntaa, koska juominen ”ei sovi perheen äidin rooliin”. Kulttuuriimme sisältyy laaja miesten alkoholinkäytön hyväksyntä, jota saatetaan jopa ihannoida ja pitää sankarillisena. Isien alkoholinkäyttö on perheille kuitenkin yhtä haitallista ja häiritsevää kuin äitien. Tutkimusten mukaan isät ovat äitejä useammin väkivaltaisia humalassa, mikä aiheuttaa erittäin suuria ongelmia perheissä. Juomisesta huolimatta vanhemmat ovat kuitenkin lapsille rakkaita ja tärkeitä, lapset pitävät heitä usein vaikeuksista huolimatta kelvollisina vanhempina. (Itäpuisto 2008, 39 – 43.)

3.2.2 Lapsi päihdeperheessä

A-klinikkasäätiön Lasinen lapsuus –toiminta on selvittänyt vuosina 1994, 2004 ja 2009 lasten lukumäärää, jotka elävät perheissä, joissa on liiallista päihteidenkäyttöä. Kuluneiden vuosien aikana lukumäärä on ollut jatkuvasti nousussa. (Roine, Ilva & Takala, 2010, 11.)

Kuvio 1. Päihdeperheissä elävien lasten lukumäärä vuosina 1994–2009

Tämän tilaston mukaan voidaan todeta, että tänä päivänä noin joka neljäs lapsi elää perheessä, jossa käytetään liiallisesti päihteitä. Määrä on mielestäni yllättävän, jopa hälyttävän suuri.

Äidin käyttäessä raskausaikana alkoholia on sikiön veren alkoholipitoisuus sama kuin äidillä. Alkoholi lisää raskaudenaikaisen verenvuodon ja keskenmenon riskiä. Lisäksi se altistaa istukan toiminnan häiriöille ja hidastaa sikiön kasvua. Alkoholi on suurin yksittäinen kehitysvammaisuuden aiheuttaja raskausaikana. FASD (Fetal Alcohol Spectrum Disorders) kuvaa sikiöaikaisen alkoholialtistuksen eriaisteisia vaurioita. Turvallista alkoholinkäytön rajaa ei ole voitu tutkimuksilla osoittaa, joten sen käyttöä suositellaan välttämään koko raskausajan. (Ajattelen sinua –Päihteiden haitat odotusaikana 2010.)

Lastensuojelulain (417/2007) 10§ mukaan sosiaali- ja terveystieteiden on järjestettävä välttämättömät palvelut päihteitä käyttävän ja raskaana olevan naisen syntyvän lapsen suojelemiseksi. Suomessa päihdeäitien vastentahtoinen hoito ei kuitenkaan ole lain mukaan mahdollista. Syntyvälle lapselle tulisi kuitenkin joillakin keinoin turvata oikeus terveeseen ja tasapainoiseen elämään ja kasvuun jo sikiövaiheessa. (Holmberg 2010, 92.)

Päihdeperheessä kasvavan lapsen kokemista negatiivisista tunteista voidaan Itäpuiston (2008, 34) mukaan kiteyttää kolme merkittävintä: pelko, viha ja häpeä. Ne muodostavat

sen ytimen, jonka kautta suuri osa lapsen kokemuksista kulkee ja tulee tulkituiksi. Näiden päätunteiden ympärille kutoutuu ajoittain myös muita vaihtelevia negatiivisia tuntemuksia. (Itäpuisto 2008, 34.)

Pelolla on lapsen elämässä monenlaisia lähteitä, kohteita ja perusteita. Pelko saattaa olla lapsen elämässä jatkuvana, esimerkiksi kun vanhempi juo, lapsi pelkää hänen käytöstään, ja kun hän ei juo, lapsi pelkää, että vanhempi alkaa juoda. Pelko on päihdeperheen lapselle hyvin perusteltu tunne. Liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttaa usein myös väkivaltaa ja vihaista käytöstä. Vaikka väkivaltaa ei olisikaan, lapsi saattaa pelätä vanhemman humalan myötä muuttunutta käytöstä, puhetyyliä tai pelkkä juomisen näkeminen voi tuntua lapsesta pelottavalta. Vanhemman juomakaverit ja heidän käytöksensä voivat myös olla lapsen kokemina pelottavia, vaikka omaa vanhempaa ei tarvitsisikaan varsinaisesti pelätä. (Itäpuisto 2008, 34.)

Vihan tunteita voi synnyttää väkivaltainen käytös. Tunteet johtuvat siitä, että lapsi kokee olevansa turvaton ja hänellä ei ole mahdollisuutta puolustautua. Vihaa aiheuttavat myös kaikki laiminlyönnit ja vanhemman epäoikeudenmukainen käytös lasta kohtaan. Viha juovaa vanhempaa kohtaan onkin päihdeperheiden lapsille hyvin yleinen tunne, ja lapsi saattaa usein toivoa jopa tämän kuolemaa. Tällainen äärimmäinen toive heijastaa sitä, miten vaikeaa ja toivotonta lapsi kokee elämänsä olevan ja miten kaiken kattava ja hirvittävä kokemus päihdeongelma voi lapselle olla. (Itäpuisto 2008, 35.)

Vanhempien alkoholikäyttö ja sen seuraukset aiheuttavat usein lapselle häpeäntunteita. Ne voivat johtua monista ongelmista. Usein juoja ei itse näytä häpeävän käytöstään, ja häpeän taakka tuntuu lapsen harteilla entistä painavammalta. Häpeän taakan kasvaessa se saattaa levitä ja alkaa kohdistua lapseen itseensä niin laajasti, että lopulta koko hänen persoonansa voi kietoutua häpeään. Häpeästä voi tulla lapsen elämää määrittävä tekijä, jonka kautta hän tulkitsee kaiken kokemansa. Lapsen häpeä on sosiaalinen tunne, joka on yhteydessä siihen, miten muut ihmiset suhtautuvat ja kohtelevat meitä. Tätä kautta muodostuu myös käsityksemme siitä, millainen arvo meillä on muiden silmissä. (Itäpuisto 2008, 35.)

Kun lapsi ei voi luottaa vanhempaansa eikä ennakoida hänen käytöstään tavallisissa tilanteissa, lapsi alkaa miettiä, miten tilannetta voisi muuttaa. Lapsi voi lakata toivomasta, että saisi hyvää vanhemmuutta ja vastauksia tarpeisiinsa, ettei joudu

jatkuvasti pettymään, kun toiveet eivät toteudu. Hän saattaa yrittää estää vanhempaa juomasta piilottelemalla pulloja ja olemalla ylikiltti ja miellyttävä, ettei vanhempi taas alkaisi juoda. Usein lapset myös syyttävät itseään vanhempien juomisesta ja ajattelevat, että ovat itse toimineet väärin ja aiheuttaneet käytöksellään vanhemman juomisen tarpeen. Lapset kokevat itsensä huonoiksi ja avuttomiksi, koska eivät tiedä miten voisivat auttaa tai parantaa vanhempansa. Lapsi ei myöskään koe olevansa tärkeä, koska juominen menee aina hänen tarpeidensa edelle. (Holmberg 2003, 14 – 15.)

Itäpuisto on väitöskirjassaan (2005, 74) todennut, että alkoholiongelmiin liittyy vahvasti väkivalta. Joka kolmas päihdeperheen lapsi on kokenut tai nähnyt fyysistä väkivaltaa sekä kaksi kolmesta on kokenut henkistä, fyysistä, seksuaalista, sosiaalista tai taloudellista väkivaltaa. Lapsia häiritseekin useammin perheessä tapahtuva riitely, väkivalta ja lapsen laiminlyönti kuin varsinainen alkoholin käyttö. (Itäpuisto 2005, 74.) Holmbergin (2003, 16) mukaan sekä väkivallan kohteena olo että sivusta seuraaminen traumatisoivat lasta yhtä paljon. Lapsi voi joutua elämään ”ryyppyjuhlien” keskellä, joissa aikuiset riehuvat, tappelevat ja loukkaavat itsensä, he näkevät, kun poliisit käyvät selvittämässä tilanteita, kuuntelevat öisin erilaisia kovia ääniä ja pelkäävät joutuvansa itse väkivallan kohteeksi. Vaikka päihdeongelmainen vanhempi ei olisi itse väkivaltainen, hän ei voi päihtyneenä turvata lapsensa ruumiillista koskemattomuutta, kontrolloida tapahtumia ja pitämään huolta lapsen turvallisuudesta. Muistikatkosten ja yksin jättämisten takia vanhemmat eivät ole selvillä, mitä lapselle on tapahtunut, ja lapseen mahdollisesti kohdistuneet väärinkäytökset jäävät helposti huomiotta. Usein myöskään lapsen kertomista väärinkäytöksistä ei välitetä tai niihin ei uskota ja se aiheuttaa lapselle yhä syvempää pelkoa, ahdistusta, yksinäisyyden ja turvattomuuden tunnetta. (Holmberg 2003, 16.)

3.2.3 Lapsen selviytymiskeinot päihdeperheen arjessa

Päihdeperheessä kasvavan lapsen lapsuus jää usein hyvin lyhyeksi ja lapsen on alettava keksiä keinoja selvitäkseen eteenpäin. Päihdeperheiden lapset saattavat kokea vanhempien päihteiden käytön hyvinkin erilailla. Tähän vaikuttavia tekijöitä on esimerkiksi lasten lukumäärä ja ikäjärjestys, se minkä ikäinen lapsi on päihteiden ongelmakäytön alkaessa, millaisia ulkopuolisia ihmissuhteita ja tukia hänellä on, onko

päihdeongelmainen äiti, isä vai molemmat vanhemmat ja millainen haavoittumattomuuskyky lapsella on. (<https://www.lasinenlapsuus.fi/tietoa> 2011)

Jotta lapsi jaksaa raskaan arjen päihdeperheessä, hän voi kehittää itselleen selviytymisroolin, joka avulla hän yrittää vaikuttaa elämäänsä. Näitä rooleja ovat taakankantajan, syntipukin, unohdetun lapsen tai pellen rooli. Taakankantajan roolissa lapsi ottaa vastuun kotona. Hän huolehtii kodista ja muista lapsista sekä vanhemmistaan. Syntipukin roolissa oleva lapsi sylkee ulos koko perheen pahanolon ja kärsii näkyvästi. Hänet nähdään syyllisenä kaikkeen, hän satuttaa itseään ja muita ja joutuu monenlaisiin vaikeuksiin. Syntipukki saattaa itsekkin alkaa käyttämään päihteitä. Unohdetun lapsen roolissa oleva lapsi sopeutuu, vetäytyy omiin oloihinsa, pyrkii olemaan mahdollisimman huomaamaton ja sitä kautta auttamaan tulehtunutta perhetilannetta. Pellen roolissa oleva lapsi yrittää kääntää vaikeita tilanteita hauskoiksi ja saamaan muut paremmalle tuulelle. Hän näyttää usein ulospäin iloiselta, mutta sisimmässään hän kokee epävarmuutta, pelkoa, häpeää jne. Kaikille rooleille yhteistä on, että lapsi pyrkii roolin avulla tukahduttamaan todelliset tunteensa, turvattomuutensa ja hätänsä sekä vetämään huomion pois todellisesta ongelmasta. Mitä enemmän perheessä on epätasapainoa, sitä kärjistyneimmiksi roolit voivat muodostua. Roolien ylläpito voi vaikuttaa jopa lapsen kehitykseen, koska roolin ylläpito syö niin paljon lapsen käytössä olevia voimavaroja. (Havio, Inkinen & Partanen 2009, 162 – 163.)

Tilanteiden ollessa kotona ”päällä”, lapset alkavat usein etsiä itselleen turvapaikkaa. Turvapaikka voi olla jokin konkreettinen paikka: oma huone, naapuri, sängyn alus tai tila kuten esimerkiksi uni, mielikuviutus ja päihtymys. Myös ajatus kuolemasta voi tuntua turvalliselta lapsen mielestä, koska silloin päästään eroon alkoholin tuomista ongelmista ja ahdistuksesta. Tutkimusten mukaan lasten suunnitelmat itsemurhista ja toteutuneet itsemurhat ovat yhteydessä vanhempien alkoholiongelmiin. (Itäpuisto 2005, 86) Selviytymiseen vaikuttavat myös suojaavat tekijät. Suojaaviksi tekijöiksi kutsutaan niitä tekijöitä, jotka elämänvaikeuksissa ikään kuin kannattelevat, suojaavat lasta. Esimerkkinä voi olla joku turvallinen ystävä, hoitotäti, selvä vanhempi tai muu sosiaalinen suhde ja tuki, johon lapsi voi luottaa. Ympäristön lisäksi selviytymiseen vaikuttavat yksilölliset piirteet ja ominaisuudet. (Havio ym. 2009, 161)

3.3 Vanhempien päihteiden käytön vaikutukset lapseen

3.3.1 Vanhempien päihteiden käytön seuraaminen traumatisoi lasta

Traumatisoiva tapahtuma on mikä tahansa yksilön kokema uhkaava tilanne, joka aiheuttaa epätavallisen voimakkaita, normaalia elämää häiritseviä reaktioita. Traumatisoiva tapahtuma voi koskettaa yhtä henkilöä tai sen vaikutuksen piiriin voi joutua perhe. Trauma määritellään henkiseksi tai ruumiilliseksi vaurioksi tai haavaksi. Sen aiheuttaa traumatisoiva tapahtuma, joka saa aikaan traumaattista stressiä. Stressi on räsitystä tai painetta. Voimakas fyysinen ja psyykinen räsitys aiheuttaa ihmisessä fyysisen ja psyykinen sopeutumisreaktion. Stressi koetaan ahdistuksena, jonka aiheuttaa uhkan havaitseminen. Ahdistus voi ilmetä muuttuneena käyttäytymisenä, ruumiillisina oireina ja/tai tunnereaktioina. Traumaattinen kriisi on psyykinen tilanne, jossa yksilö kohtaa ulkoisen tapahtuman, joka uhkaa hänen ruumiillista olemassaoloaan, sosiaalista identiteettiään ja turvallisuuttaan tai tyydytysmahdollisuuksiaan. (<http://www.emdr.fi/trauma.html> 2012) Holmbergin (2003, 22 - 23) mukaan puhuttaessa päihdeperheistä voidaan sanoa, että useissa tapauksissa lapsi elää jatkuvassa traumaattisessa kriisissä. Lapsi tuntee päihdekehän merkit ja pelkää etukäteen tulevia päiviä. Hän kokee stressiä niinäkin päivinä, kun perheessä on rauhallista.

3.3.2 Vanhempien päihteiden käyttö lisää lapsen mielenterveysongelmien riskiä

Päihteiden käyttö vaikuttaa vanhempien tapaan ilmaista tunteitaan ja toimia sosiaalisesti. Lapsi oppii reagoititapoja vanhemmiltaan. Tapojen ollessa poikkeavia lapsen tunne-elämän kehitys häiriintyy ja reaktiomallit voivat olla tavallisesta poikkeavia. Tämä saattaa näkyä lapsen käyttäytymisessä suhteettoman voimakkaina tunnereaktioina, tunnereaktioiden puuttumisena, tunneilmaisun köyhyytenä tai sosiaalisina ongelmina. Tunne-elämän kehityksen poikkeavuudet altistavat lasta mielenterveyden ja sopeutumisen ongelmiin. Ongelmat voidaan jakaa ulkoistettuihin (esim. viha, häiriökäyttäytyminen, tuhoaminen, julmuus, valehtelu, kiroilu) ja sisäistettyihin (esim. sisäänpäin kääntyneisyys, masennus, pelot, ahdistuneisuus) häiriöihin. Mielenterveyden ongelmien riskiä lisää päihdeperheissä kasvaneiden lasten tavallista huonompi minä-käsitys ja itsetunto. (Holmberg 2003, 23 – 24.)

3.3.3 Lapsi kokee vanhempien päihdeongelman eri tavoin eri ikävaiheessa

Varhaisilla kokemuksilla on vaikutusta myöhempiin kokemuksiin. Päihdeongelman alkamisajankohta, vakavuuden aste sekä muut mahdolliset ongelmat vaikuttavat lapsen oireiluun, kokemukseen päihdeongelmasta ja mahdollisuuteen selvitä vaikeuksista. Jos lapsi on jossain vaiheessa saanut elää tavallista perhe-elämää ja kokea olevansa rakastettu, hänellä on yleensä paremmat mahdollisuudet tasapainoiseen elämään kuin lapsella joka on elänyt päihdeperheessä syntymästään saakka. Lapsen joutuessa elämään päihdeongelman ja muiden liitännäisongelmien kanssa riski huonoon sosiaaliseen perimään kasvaa. (Holmberg 2003, 24.)

Pienen vauvan kohdalla päihdeongelma saattaa nopeasti aiheuttaa hengenvaaran, jos esimerkiksi aikuinen ei ruoki vauvaa tai vauva saa alkoholipitoista maitoa. Vauva tarvitsee muutenkin ympärivuorokautista hoivaa ja vuorovaikutusta. Psykologisen suhteen luominen tapahtuu vuorovaikutuksessa vanhempaan, ja vanhemman ja lapsen välinen kiintymyssuhde toimii tunteiden ja ajattelun harjoittelukenttänä. Erityisesti kiintymyssuhteen häiriöillä voi olla suuri merkitys koko myöhempää elämää ajatellen, koska perusturvallisuus ja luottamus ovat merkittävimpiä osatekijöitä persoonallisuuden kehittämisessä. Perusturvallisuuden saavuttamisessa on olennaista vanhemman kyky reagoida ja vastata vauvan tarpeisiin. Jos vanhempi ei tule, vaikka kuinka itkee, vauva ei opi tuntemaan itseään tärkeäksi ja oloaan turvalliseksi. Päihdeongelma vaikuttaa negatiivisesti myös vauvan unirytmien, fyysiseen kehitykseen ja puheenoppimiseen. (Holmberg 2003, 25 – 27.)

Holmberg (2010, 77) kuvaa kirjassaan, kuinka päihdeperheessä eläminen häiritsee leikki-ikäisen lapsen selviytymistä ikävaiheeseen kuuluvista kehitystehtävistä. Lapsen energia kuluu arjesta selviytymiseen ja suojausmekanismien kehittämiseen. Useat ikävät kokemukset, kuten hylkääminen, pelottavat tilanteet tai äänet säilyvät leikki-ikäisen tunnemuistoissa ja aiheuttavat traumaa lapsen psyykkeessä. Lapsi haluaa usein miellyttää ketä tahansa aikuista ja saattaa ripustautua vanhempaansa tai muuhun aikuiseen tullakseen huomioduksi. Lapsen voi olla vaikeaa tulkita emotionaalisia viestejä oikealla tavalla, samalla kuitenkin hän tuntee häpeää, jos vanhemmat esim. tulevat humalassa hakemaan häntä päiväkodista. Nämä ristiriitaiset tunteet heikentävät lapsen kykyä jäsentää tunteitaan ja vaikuttaa ympäristöönsä. Leikki-ikäisen on vaikeaa tajuta, mistä päihtyneen vanhemman outo käytös johtuu, ja hän saattaaakin pyytää

vanhempaa lopettamaan leikkimisen ja olemaan normaali. Lapsi ei ymmärrä päihtyneiden ja selvien jaksojen eroja. Lapsi ajattelee usein konkreettisesti niin, että vanhemman päihteidenkäyttö on seurausta siitä, että lapsi on ollut tuhma, ja lopetus puolestaan on merkki kilttinä olost. Lapsen on helpompi ajatella olevansa itse paha kuin ymmärtää vanhempansa kurjaa käytöstä. Kun lapsi ei pysty ymmärtämään aikuisen käytöstä, hän reagoi usein voimakkaasti ja tuntien vihaa. Myös somaattiset oireilut, kuten vatsa- ja pääkivut ovat leikki-ikäiselle tyypillisiä. Leikki-ikäinen saattaa alkaa kuivaksi oppimisen jälkeen tuhria tai kastella uudelleen, erilaiset painajaiset ja fobiat ovat myös tyypillisiä oireita leikki-ikäisen ahdistuksessa. (Holmberg 2010, 77.)

Kouluiässä lapsen ajattelumaailma laajenee ja lapsen kokemuksissa häpeä ja pelko nousevat yhä keskeisemmälle sijalle. Ymmärrys perheen huonosta tilanteesta ja ongelmien vakavuudesta alkaa selvitä, sekä huoli vanhempien pärjäämisestä kasvaa. Lapsi huolehtii yhä enemmän aikuisille kuuluvista asioista ja tarkkailee vanhempiensa käytöstä peläten, koska juomaputki taas alkaa. Tämä häiritsee keskittymistä omiin asioihin ja koulussa suoriutumiseen. Moni päihdeperheen lapsi ei jaksaa harrastaa mitään. Pelot ja häpeä voivat näkyä leikeissä ja piirustuksissa. Kuitenkin lapsi yrittää tiukasti salata ongelmat ja käyttää paljon energiaa, että kaikki näyttäisi ulkopuolisille normaalilta. Toinen keino on aiheuttaa mahdollisimman paljon ongelmia ja käyttäytyä huonosti, jotta joku ulkopuolinen antaisi apua ja pelastaisi hänet. Kolmas mahdollinen käyttäytymismuoto on masentuminen ja vetäytyminen. Tätä muotoa voi olla joskus vaikea havaita. Päihdeperheessä kasvaneen lapsen voi olla vaikeaa ymmärtää ja noudattaa sääntöjä ja rutiineita, joita esiintyy koulussa, leikeissä jne. sekä vastavuoroisuutta ja jakamista. Tämä johtuu siitä, että lapsi on tottunut elämään vain kaaoksessa eikä ole saanut itsekään ymmärrystä osakseen. (Holmberg 2003, 28 – 29.)

Murrosiässä tunne-elämältään ja muilta kehitystehtäviltään paitsi jäänyt nuori pyrkii kompensoimaan ja korjaamaan puutteitaan. Se on nuoren mielestä usein haastavaa ja pelottavaa ja tuo epävarmaa ja turvatonta oloa. Turvattomuus näkyy nuoren käytöksessä esimerkiksi vetäytymisenä tai liiallisena riskien ottamisena. Jos nuoren tunne-elämä ei ole voinut kehittyä normaalisti päihdeperheessä kasvaessa, on hänen vaikea ottaa vastaan nuoruuden haasteita kaikkine muutoksineen. Hän kaipaa yhä tukea ja turvaa ja voi olla helposti johdateltavissa asioihin, joihin ei pitäisi antaa itseään johdattaa. Näin nuori saattaa ajautua rikolliselle polulle tai itsekin päihteiden käyttäjäksi. Mielenterveysongelmat saattavat alkaa nuoruudessa tai syventyä, jos ne ovat alkaneet

aiemmin. Ajatukset liikkuvat itsensä ympärillä ja vajeet itsessä ja perhetaustoissa korostuvat. Omien kokemusten vertaaminen muiden kokemuksiin lisää ahdistusta. (Holmberg 2003, 29 – 30.)

Monista vaikeuksista huolimatta Holmberg (2003, 31) haluaa muistuttaa, että päihdeperheen lapsi voi pärjätä elämässään myös hyvin. Jotkut lapset vaikeista kokemuksistaan huolimatta, tai ehkä juuri niiden vuoksi, omaavat vahvuuksia, jotka tekevät heistä sinnikkäitä ja auttavat selviytymään ongelmallisista tilanteista. He ovat voineet kääntää traumaattiset kokemuksensa voimavaroiksi ja pystyneet kehittämään itselleen vahvan identiteetin. Tämä vaatii kuitenkin sen, että lapsella on ollut elämässään ainakin yksi läheinen ja luotettava ihmissuhde sekä muita kehitystä ja kasvua suojaavia tekijöitä. Myös se, että lapsi on saanut käsitellä kokemiaan vaikeita asioita auttaa häntä vahvistumaan ja pärjäämään elämässä. (Holmberg 2003, 31.)

3.4 Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus ja Suomen lastensuojelulaki määrittelevät lapsen aseman erityisen suojelun kohteeksi. Suomessa sopimus astui voimaan vuonna 1991, ja siinä Suomen valtio, kunnat, lasten vanhemmat ja muut aikuiset sitoutuvat suojelemaan lapsia kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta ja pahoinpitelyltä sekä seksuaaliselta tai muulta hyväksikäytöltä, laiminlyönniltä, huumausaineiden ja muiden psykoaktiivisten aineiden käytöltä, julmalta tai halventavalta rangaistukselta sekä välinpitämättömältä kohtelulta. (Holmberg 2003, 20.)

Lapsen oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia. Viranomaisten on kaikissa lasta koskevissa toimenpiteissään ja päätöksissään arvioitava niiden vaikutukset lapseen, otettava huomioon lapsen etu ja kuunneltava lapsen mielipidettä. Vanhemmilla ja huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsensa huolenpidosta ja kasvatuksesta. Tähän tehtävään heillä on oikeus saada tukea, ohjausta ja neuvontaa. Jos vanhemmat tai huoltajat eivät tuesta huolimatta pysty huolehtimaan lapsensa hyvinvoinnista, valtion on turvattava lapselle hyvä hoito lastensuojelullisin keinoin. (http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet 2012)

Lastensuojelulain (417/2007) 10§ takaa lapselle oikeuden tuen ja hoidon tarpeen selvittämiseen. Päihde- ja mielenterveyspalveluissa tähän on kiinnitettävä erityistä huomiota. Kun hoidon kohteena on päihdeperhe, eivät lapsen oikeudet useinkaan toteudu. Vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmista puhuminen auttaa lasta jäsentämään omaa elämäänsä, tunteitansa ja kokemuksiansa. Lapselle tulee aina kertoa, että vanhemman päihdeongelma ei johdu lapsesta tai hänen käytöksestään. Lisäksi lapsen on hyvä saada tietää, että ongelmista voi selvitä, jos niihin saa apua. Lapselle kerrotaan, mistä hän saa apua, mikä on hänen toiminta- ja turvallisuussuunnitelmansa, jos tilanne kotona kärjistyy. Lapsen on hyvä olla läsnä myös silloin, kun päihdeongelmaa selvitetään vanhemman kanssa ja sovitaan jatkotoimista. Näin voidaan välttää väärinkäsitykset ja mahdolliset syytökset, joita vanhempi saattaa lapseen kohdistaa. Samalla lapsi näkee mallin, että päihdeongelmasta voi puhua, eikä sitä tarvitse salata, se voi olla todella helpottavaa lapsen kannalta. (Holmberg 2010, 83 – 84.)

4 PÄIVÄKOTI LAPSEN TUKIJANA

4.1 Varhaiskasvatuksen tehtävät ja sitä ohjaavat säädökset

Laki lasten päivähoidosta (25.3.1983/304/2a§)

Päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoidossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoidon tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö. (<https://www.finlex.fi>)

Varhaiskasvatus päiväkodissa koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Päiväkodin toiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa. Lasten omaehtoista leikkiä pidetään keskeisessä asemassa. Toiminta pohjautuu laaja-alaiseen tietoon ja pedagogisiin menetelmiin koskien lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan laadukas varhaiskasvatus on monimuotoista toimintaa, joka edellyttää eri tahojen yhteistyötä. Verkostoyhteistyötä tehdään tarvittaessa koko laajan lasta ja perhettä palvelevan verkoston kanssa. Verkostoyhteistyön yhtenä keskeisenä tavoitteena on mahdollisimman varhainen puuttuminen riskitilanteissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005)

Lastensuojelulain 8 luvun 40§ mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisella on virkansa puolesta ilmoitusvelvollisuus, jos hän on virkaa tai tointa hoitaessaan saanut tietää lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Ammattihenkilön on viipymättä ilmoitettava asiasta sosiaaliviranomaiselle. (Holmberg 2003, 21.)

Päiväkodin henkilökunnalla on velvollisuus varmistaa, että lasta päiväkodista noutamaan tulleella henkilöllä on oikeus lapsen noutamiseen. Lapsi luovutetaan ainoastaan vanhemmille tai varhaiskasvatussuunnitelmaan merkityille henkilöille. Henkilökunnalla on myös velvollisuus varmistua siitä, että olosuhteet lasta noudettaessa ovat lapsen hoidolle ja kasvatukselle sopivat, ja tarvittaessa heidän tulee myös arvioida lasta noutamaan tulleen henkilön kyky ottaa vastuu lapsen hoidosta ja turvallisuudesta. Lasta ei saa luovuttaa päihtyneelle tai huumautuneelle henkilölle. Lasta ei voi myöskään

luovuttaa hakijalle, jonka käytös antaa aiheutta epäillä hänen kykyään vastata lapsen turvallisuudesta. (Saarsalmi 2008, 31 – 32.)

Lapsen ja vanhempien kohtaaminen sekä alkoholinkäyttöön puuttuminen vaativat paljon voimia ja osaamista päiväkodin henkilökunnalta. Työntekijöillä on oikeus saada työnohjausta voidakseen toimia oikein vaativissa tilanteissa sekä saada tietoa alkoholinkäyttöön liittyvissä huolissa. Työntekijän pitää voida siirtää huoli lapsesta tarvittaessa vastaaville tahoille ja saada itse ohjausta ja tukea (esimerkiksi muilta työntekijöiltä ja esimieheltä) omien voimavarojensa puitteissa. (Lapsi ja vanhempien alkoholinkäyttö -opas varhaiskasvatuksen työntekijöille 2010, 15.)

4.2 Yhteistyö vanhempien kanssa

Lasten vanhemmilla on ensisijainen kasvatusoikeus ja –vastuu (Keskinen, Virjonen, 2004, 81). Vanhemmat ovat siis parhaita asiantuntijoita oman lapsensa asioissa. Alkoholia haitallisesti käyttävien vanhempien kanssa tätä tulee korostaa ja ohjata vanhempia hakemaan apua kasvatustehtävänsä. (Lapsi ja vanhempien alkoholinkäyttö –opas varhaiskasvatuksen työntekijöille 2010, 15.) Päivähoitohenkilöstön ja vanhempien välillä on kasvatuksellinen kumppanuus, joka tarkoittaa, että molemmat tahot tukevat toisiaan lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyvissä asioissa. Kasvatuskumppanuus on vuorovaikutusta ja yhteistyötä, joka varmistaa lapsen hyvinvointia. (Keskinen & Virjonen, 2004, 81.)

Kasvatuskumppanuudessa vuorovaikutus vanhempien kanssa on jatkuvaa. Vuoropuhelua käydään lapsen jokapäiväisestä elämästä ja varhaiskasvatuksesta. Luottamuksellinen suhde rakentuu tämän vuorovaikutuksen myötä. (Kaskela & Kekkonen 2006, 46) Vuorovaikutuksen toimivuus korostuu hankalien asioiden esille tuomisessa eli huolen puheeksi ottamisessa (Keskinen & Virjonen, 2004, 81). Alkoholiongelmainen vanhempi ei ole todennäköisesti tottunut siihen, että hänen asioihinsa puututaan tai hän ei halua myöntää ongelmaansa tai puhua siitä. Näiden syiden takia voi olla hyvin vaikeaa aloittaa keskustelua alkoholinkäytöstä ja sen vaikutuksista lapseen. Vanhemman kanssa keskusteltaessa on tärkeää keskittyä lapsen hyvinvointiin ja näkökulmaan sekä tuoda esille, että haluaa auttaa ja tukea perhettä.

Koskaan ei saa arvostella tai tuomita vanhempaa tai hänen kykyään toimia vanhempana. Päiväkodin henkilökunnan tehtävä ei kuitenkaan ole hoitaa vanhemman alkoholiongelmaa, mutta hänelle voi tarjota hoitoyksikön yhteystietoja ja rohkaista tätä hakeutumaan hoitoon. (Lapsi ja vanhempien alkoholinkäyttö -opas varhaiskasvatuksen työntekijöille 2010, 14 – 15.)

Varhainen puuttuminen ja perheelle annettava tuki ovat ehkäisevää lastensuojelutyötä, jota myös päiväkodin henkilökunta yhdessä eri alojen ammattilaisten ja muun lähiverkoston kanssa toteuttavaa lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. Varhaisen puuttumisen tarkoitus on pysäyttää ongelmien kasvaminen ja ehkäistä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. (Lapsi ja vanhempien alkoholinkäyttö -opas varhaiskasvatuksen työntekijöille 2010, 16.)

4.3 Lapsen tukeminen

4.3.1 Vuorovaikutus päiväkodissa

Aikuisten ja lasten vuorovaikutus on mukana kaikessa päiväkodin toiminnassa. Aikuiset ovat velvollisia huolehtimaan siitä, että myös lapset yksilöinä sekä vertaisryhmänä voivat vaikuttaa päiväkodin ilmapiiriin. Hyvän ilmapiirin ja toimivan vuorovaikutuksen tunnistaa sen kohdatessaan. Lapsen emotionaalisesta hyvinvoinnista päiväkodissa kertoo se, tunteeeko lapsi olonsa päiväkodissa kotoisaksi, voiko hän olla oma itsensä ja vastataanko hänen tunteisiinsa. Emotionaalisesti hyvinvoivalla lapsella on myös hyvä itsetunto. Päiväkodin kasvattajien on tärkeää miettiä, miten he voisivat kannustaa ja osoittaa myönteistä huomiota emotionaalisesti huonosti voiville lapsille. Lapsi tarvitsee paljon rohkaisua, hyväksyntää, myönteistä palautetta sekä aikuisen herkkyyttä vastata lapsen tunnetiloihin. (Kalliala 2008, 11, 66, 67.)

Sensitiivinen aikuinen tunnistaa lapsen tunnetiloja herkästi. Hän ei asetu lapsen yläpuolelle, vaan kohtelee lasta kunnioittavasti ja tasa-arvoisesti. (Kalliala 2008, 68.) On tärkeää, että lapsi saa näyttää tunteitansa, mutta joskus keinoja/tekoja, jotka liittyvät tunteiden ilmaisuun pitää rajoittaa. Hyvässä vuorovaikutuksessa on tärkeää, että lapsi huomaa aikuisillakin olevan erilaisia tunnetiloja, kuten ilo, suru, suuttumus, jotka

vaihtelevat. Lapselle tulee korostaa, että hän on arvokas ja hänestä pidetään, vaikka hänen tunnetilansa olisivat vaihtelevia tai vaikka hänelle oltaisiin välillä vihaisia. Aikuisen tehtävä on ottaa lapsen tunteita vastaan ja auttaa lasta erilaisten tunnetilojen nimeämisen oppimisessa. Lapsi tarvitsee myös rajoja. Rajoja tarvitaan, jotta lapsi oppii ymmärtämään, ettei hän voi vahingoittaa itseään tai muita tai rikkoa esineitä ja ympäristöä. Rajat voidaan ilmaista eleillä, ilmeillä ja sanoilla tai keskeyttää lapsen tekeminen ottamalla hänet syliin. Rajat ja yhdessä sovitut säännöt tuovat turvallisuuden tunnetta lapselle ja edistävät hyvää vuorovaikutusta. (Pihlaja & Viitala 2004, 22 – 25, 227.)

Luottamuksellisen aikuiskontaktin syntyminen on erittäin tärkeää lapselle. Mitä läheisemmäksi joku aikuinen lapselle tulee, sitä enemmän lapsi uskaltaa turvallisuuden lisääntyessä antaa itsestään tähän suhteeseen. (Pihlaja & Viitala 2004, 226.) Alkoholiongelmasta puhuminen lapsen kanssa on yksi vaikeimmista puhumisen alueista. Kun lapsen kuullen puhutaan alkoholista ja sen mukana tuomista ongelmista, lapsi saa mallin siitä, että päihteistä voidaan puhua, ja kuulee, että on myös muita perheitä, joissa alkoholi aiheuttaa ongelmia. Tämä tukee hänen ymmärrystään, ettei hänen perheensä ole ainoa, johon alkoholi on tuonut kärsimystä. Lapsi saattaa pelätä alitajuisesti, että hänet hylätään, jos hänen salaisuutensa paljastuu. Myös vanhemmat ovat voineet kieltää lasta puhumasta alkoholin tuomista ongelmista ulkopuolisille, ja lapsi pelkää menettävänsä vanhempansa luottamuksen, jos hän avaa suunsa. (Kinnunen 2003, 220 – 221.)

Lapsen täytyy saada työstää päihdeperheessä elämiseen liittyviä kokemuksiaan ja tunteitaan luotettavan aikuisen kanssa, mikä voi olla esimerkiksi päiväkodin hoitaja. Käsittelemättömänä kokemukset kertyvät lapsen sisälle ja aiheuttavat lapselle jossain elämänvaiheessa ongelmia. Päiväkodissa lapsi voi osallistua normaaliin vuorovaikutukseen ja tulla huomioduksi, joka vaikuttaa hänen myönteisen minänsä kehitykseen ja itsetunnon parantumiseen. Tunnetaitojen harjoittelu ja uusien selviytymiskeinojen löytäminen vaikuttavat lapsen koko persoonallisuuteen ja luovat uusia suojaavia tekijöitä lapselle. (Holmberg 2003, 38 – 39.)

4.3.2 Leikki ja pedagogiset menetelmät lapsen tukemisessa

Lapsella on synnynnäinen valmius ja alttius leikkiin, mutta leikki syntyy vain tiettyjen edellytysten vallitessa. Lapsi ei saa olla väsynyt, eikä nälkäinen, eikä hän saa kokea olevansa vaarassa tai turvaton. (Sinkkonen, 2008, 217.) Lapsen elämässä leikki kattaa suuren osan toimintaa. Leikki on lapsuuden kehitysvaiheiden ydintoimintaa. Leikki on vapaaehtoista, erillistä, ennakkoimatonta, tuottamatonta, säännönmukaista ja kuvitteellista toimintaa. Leikki erottuu muusta elämästä, vaikka saakin usein sisällön todellisista tapahtumista. Leikin tila ei vastaa ihmisen psyykkistä todellisuutta. Se on yksilön ulkopuolella, muttei silti sama kuin ulkomaailma. Tälle vyöhykkeelle lapsi kokoaa esineitä ja ilmiöitä ulkomaailmasta ja käyttää niitä leikissään yhdistäen henkilökohtaisen ja ulkoisen todellisuuden vaikutelmat. (<http://www.taaperot.fi/fi/vanhemmille/ohjeita-ja-vinkkeja/leikin-merkitys.html> 2012.)

Leikki on välttämätöntä lapsen emotionaaliselle, sosiaaliselle ja kognitiiviselle kehitykselle. Leikkiessä kehittyvät kieli, syy-seurausajattelu, joustava yhdisteleminen, luova ajattelu, assosiativisuus, ongelmanratkaisutaito ja kyky erottaa ulkoinen todellisuus leikistä. Leikkiessään lapsi oppii esineiden käsittely- ja toimintatapoja, yhteistoimintaa ja sääntöjä sekä tunteiden säätelyä. Leikki voi parantaa lapsen luottamusta itseensä ja omiin kykyihinsä. Leikki opettaa ymmärtämään sosiaalista vuorovaikutusta, moraalia ja arvoja sekä vastaanottamaan empatiaa toisilta leikkijöiltä. (<http://www.taaperot.fi/fi/vanhemmille/ohjeita-ja-vinkkeja/leikin-merkitys.html> 2012.)

Kuvien, sanojen, musiikin ja liikkeen avulla lapsi voi ilmaista itseään ja luoda uutta ja saada uusia kokemuksia. Lapsen ilmaisu ja oman tuottamisen kunnioittaminen on tärkeää. Leikin avulla lapsi voi irtautua myös rooleistaan, joita hän muuten kantaa. Kasvattajilla onkin mahdollisuus leikin avulla luoda tilanteita, joiden myötä lapsi voi murtaa oman haitallisen roolinsa. (Pihlaja & Viitala 2004, 228 – 229.) Lasta kannattaa rohkaista löytämään hänelle ominaisin ilmaisutapa. Kasvattajan tulee varata tarpeeksi aikaa lapsen kohtaamiseen ja tehdä mahdollisuudesta lasta kiinnostava. Kuitenkaan mihinkään ”sirkukseen” ei tarvitse ryhtyä, koska lapsi viihtyy parhaiten luonnollisessa ja tavallisessa tilanteessa. Yhteinen aika tuo lapselle turvaa, ja hän saa kokemuksen, että on merkittävä ja pidetty, vaikka käsiteltäisiin vaikeita asioita. (Holmberg 2003, 42.)

Sadut ja tarinat ovat vanha, hyvä keino auttaa lasta käsittelemään vaikeita ja kipeitä asioita ja lisäämään omaa ymmärrystään suhteessa aikuisten maailmaan. Sadun kautta voi todellisen elämän asioita ja kysymyksiä lähestyä varovasti. Nykyään puhutaan ns. tunnetarinoista, joiden avulla pyritään avaamaan keskustelua ja johdattamaan lapsi hänen omia kokemuksiaan vastaavaan tunnemaailmaan. Kun sadun kautta tuodaan esille päihdeongelma, saadaan lapselle mahdollisuus puhua myös omista ongelmistaan tiedostamattomasti satuhahmojen kautta. Tunnetarinan tehtävänä on auttaa lasta puhumaan ja viestittämään, että hän on rohkea, jos uskaltaa kertoa salaisuudestaan aikuiselle. Tunnetarinoissa, kuten yleensäkin saduissa, on aina opetus tai lupaus ja viittaus selviytymiseen. (Holmberg 2003, 39 – 40.)

Pedagogiset menetelmät ja pedagogiikka ovat osa päiväkodin kokonaisuutta. Kasvun tukemisessa ei kuitenkaan ole ratkaisevaa yksittäinen menetelmä, vaan kokonaisuus, jolla aikuiset kasvatustyötänsä tekevät. Olennaista sosiaalis-emotionaalisen kasvun tukemisessa onkin se, miten aikuisen ja lapsen vastavuoroisuus toimii ja miten ratkaistaan jokapäiväiset ristiriitatilanteet, joita lasten kanssa tulee eteen. Päiväkodissa on aina oma päivärytmi. Tämä siksi, että tietty samanlaisuus ja rakenne luovat järjestystä ja turvallisuutta lapselle. Päivän rytmyksessä huomioidaan lasten keskittymiskyky ja itsesäätelyn mahdollisuus. Päiväkotien ryhmäkokoja pyritään pitämään mahdollisimman pienenä. Pienissä ryhmissä lapsi kokee olevansa paremmin ”turvassa” ja pystyy paremmin keskittymään. Sosiaalis-emotionaalisista ongelmista kärsiville lapsille samanlaisuus ja eheyttävä kokemus ovat erittäin tärkeitä. Laiminlyönneistä kärsivän lapsen on helpottavaa huomata, että on erilaisia tapoja toimia ja on eri tavoin häntä kohtelevia aikuisia. Päivähoidon suunniteltu säännöllinen toiminta voi toimia korjaavana kokemuksena lapselle. (Pihlaja & Viitala 2004, 228 - 229, 234.)

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

5.1 Prosessin kuvaus ja metodologiset lähtökohdat

Opinnäytetyötäni varten anoin kirjallisen tutkimusluvan Kokkolan kaupungin sivistyskeskuksesta. Varhaiskasvatuksen palvelujohtaja Kai Kytölaakso myönsi minulle luvan aloittaa työn tekemisen 26.1.2012. (Liite 1.) Tätä ennen olin jo tutustunut laajasti aihetta koskevaan kirjallisuuteen ja artikkeleihin sekä hahmotellut työni rakennetta. Valitsin opinnäytetyöni kohteiksi kaksi päiväkotia, jotka toimivat Kokkolan kaupungin alaisuudessa. Päiväkodit ovat Kirkonmäen päiväkoti ja Koivuhaan päiväkoti. Päädyin näihin kahteen päiväkotiin, koska halusin päiväkodit eri puolilta kaupunkia. Molempien päiväkotien läheisyydessä on erilaisia asuinalueita, joilla asuu perheitä laidasta laitaan. Ennen tutkimusluvan anomista olin yhteydessä valitsemiini päiväkoteihin ja varmistin, että heillä on halukkuutta ja aikaa osallistua opinnäytetyötäni koskevaan kyselyyn. Kuulan (2011, 155.) mukaan kyselyyn osallistuvien henkilöiden osallistumisen tulee olla täysin vapaaehtoisuuteen perustuvaa.

Toteutan opinnäytetyöni kvalitatiivista tutkimusotetta käyttäen. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus pyrkii kuvaamaan todellista elämää ja todellisia tilanteita ja tutkimaan niitä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisella tutkimuksella saadut tulokset ovat aina ainutlaatuisia ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 155.)

Laadullisella tutkimuksella on monia lajisuuntia. Yhteisiä tekijöitä niille ovat sosiaalisten ilmiöiden merkityksellisyyden korostaminen ja tarve ottaa tämä huomioon tutkimusta tehtäessä. Laadullisen tutkimuksen yksi ominaispiirre on kokonaisvaltaisen tiedon hankkiminen keräämällä aineistoa todellisissa ja luonnollisissa tilanteissa, kuten esimerkiksi haastatteleamalla ihmisiä heidän omissa työympäristöissään. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 162 – 164.)

Laadullisella tutkimuksella ei ole tarkoitus pyrkiä yleistämään aihetta vaan tarkoituksena on kuvata jotain ilmiötä tai tapahtumaa sekä ymmärtää toimintaa ja muodostaa sille teoreettisesti mielekäs tulkinta. Tutkimuksen kannalta suotuisaa on, että tutkittavat tietävät tutkimuksen aiheesta ja voivat olla tutkittavina henkilöinä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 58 – 86.)

Opinnäytetyössäni haluan tutkia päihdeperheistä tulevien lasten kasvua ja käyttäytymistä päiväkodissa. Siellä toimii työntekijöinä koulutettuja varhaiskasvattajia, jotka ovat lapsen kasvun ja kehityksen ammattilaisia. Heitä haastatteleamalla saan tietoa päihdeperheen lapsen poikkeavasta kasvusta ja kehityksestä, koska he ammattilaisina osaavat verrata päihdeperheen lapsen toimintatapoja ja ominaisuuksia ei-päihdeperheistä tulevien lasten tapoihin ja ominaisuuksiin. Tarkasteltaessa miten päiväkotitoimi voi tukea päihdeperheistä tulevia lapsia on järkevää myös kysyä asiaa päiväkodin työntekijöiltä itseltään, koska he tietävät, millaisia keinoja heillä on toteuttaa tätä tehtävää.

Laadullinen tutkimus tarvitsee aina tuekseen teoriaa. Ilman teoriaa mikään tutkimus ei ole pätevä. Teorian avulla pystytään tuomaan esiin teoreettinen viitekehys eli tutkimuksen kokonaisuuden mieltäminen. Teorialla voidaan käsitellä myös menetelmiä ja tutkimuksen etiikan ja luotettavuuden hahmottamista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 18 – 19.) Opinnäytetyössäni teoria tukee tutkimustani ja sen kulkua.

5.2 Aineiston keruu, tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen analysointi

Aineistoa kerättiin antamalla päiväkodin henkilökunnalle kyselylomakkeet 17.2.2012. (Liite 2.) Kyselylomakkeessa oli sekä avoimia että monivalintakysymyksiä. Lomakekyselyn avulla halusin mahdollistaa sen, että jokainen päiväkodin työntekijä pystyy osallistumaan kyselyyn, kun hänellä itsellään on aikaa miettiä rauhassa vastauksia. Tällä pyrin myös siihen, että vastauksia olisi todella mietitty ja pystyisin saamaan niistä paremman hyödyn tutkimuskysymyksiäni ajatellen. Vein kyselylomakkeet molempien päiväkotien johtajille, jotka jakoivat ne työntekijöille eri osastoille. Kun työntekijät olivat vastanneet kyselyyn, he palauttivat lomakkeen kirjekuoreen. Kävin noutamassa kaikki vastaukset päiväkodeista yhtä aikaa, noin viikon kuluttua siitä, kun olin vienyt lomakkeet.

Lomakkeiden avulla voidaan kerätä tietoa tosiasioista, käyttäytymisestä ja toiminnasta, tiedoista, arvoista, asenteista, uskomuksista, käsityksistä ja mielipiteistä. Lisäksi lomakkeissa voidaan pyytää arviointeja ja perusteluja edellä mainituille asioille. Täsmällisiä tosiasioita voidaan kysyä suoraan yksinkertaisina kysymyksinä

monivalintatyypistä. Useimpiin lomakkeisiin sisältyy lisäksi vastaajia itseään koskevia ns. taustakysymyksiä. (Hirsjärvi ym. 2004, 186.) Tekemässäni kyselylomakkeessa on aluksi monivalintakysymyksiä, jotka koskevat vastaajien taustatietoja. Loput kysymykset ovat avoimia kysymyksiä. Avointen kysymysten tarkoitus on antaa vastaajien kertoa aiheestaan omin sanoin ja osittaa, mikä heidän mielestään on tärkeää ja keskeistä. Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden kirjoittaa myös asiaan liittyvistä tunteistaan. (Hirsjärvi ym. 2004, 190.)

Noudettuani vastauslomakkeet päiväkodista aloin uteliain mielin lukemaan vastauksia. Tässä vaiheessa teoriaosuus oli lähes valmiina ja huomasin heti, että teoriassa esiin tulleita asioita löytyi runsaasti vastauksista.

Kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko on tutkimuksen ydinasia. Siihen tähdätään jo tutkimusta aloitettaessa. Analyysivaiheessa tutkijalle selviää minkälaisia vastauksia hän saa ongelmiin. Voi käydä myös niin, että analyysivaiheessa tutkijalle selviää, miten ongelmat olisi oikeastaan pitänyt asettaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 221.)

Ensimmäiseksi tarkistetaan vastausten tiedot, jotta selviää, voidaanko niitä käyttää tutkimuksessa: puuttuuko jotain tai onko selviä virheellisyyksiä (Hirsjärvi ym. 2009, 221). Opinnäytetyöhöni liittyvät kyselylomakkeet olivat huolellisesti täytettyjä ja pystyin hyväksymään ne kaikki työhöni. Seuraavana vaiheena on aineiston järjestäminen tiedon tallennusta ja analyysia varten. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston järjestelyssä on usein suuri työ. Tavallisesti ajatellaan, että analyysi tehdään sen jälkeen, kun aineisto on kerätty ja järjestetty. Aineistoa voidaan analysoida monella tavalla. (Hirsjärvi ym. 2009, 222 – 223.) Itsen valitsin työni analyysitavaksi sisällönanalyysin. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia. Sillä pyritään kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanallisesti. Aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä, ja analyysin tarkoitus on luoda selkeä ja sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysilla pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Laadullisen aineiston analysoinnin tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen, koska hajanaisestä aineistosta pyritään luomaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota. Analyysilla luodaan selkeyttä aineistoon, jotta voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä tulkittavista ilmiöistä. Aineiston laadullinen käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jossa

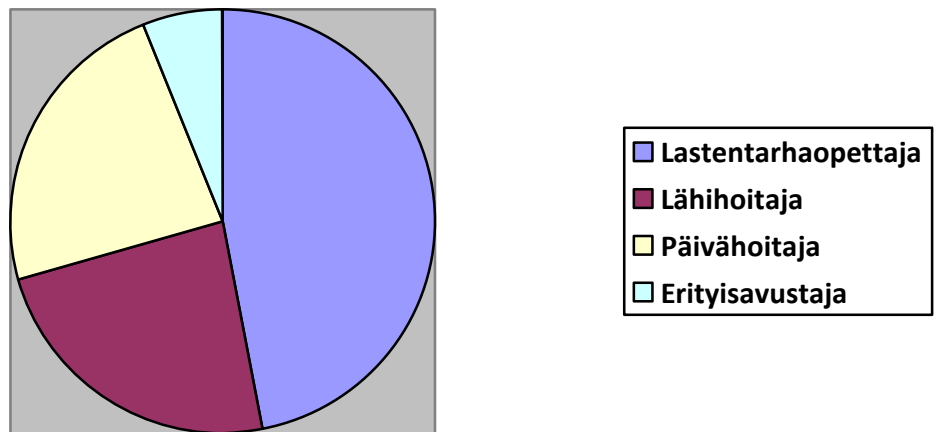
aineisto ensin hajotetaan osiin, käsitellään ja kootaan sen jälkeen uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.)

6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

6.1 Taustakysymykset

Toimitin kahteen päiväkotiin yhteensä 30 kyselylomaketta. Sain täytettyjä lomakkeita takaisin 17, jolloin vastausprosentiksi tulee 57 %. Odotin vastausprosentin olevan parempi, koska olin yhteydessä päiväkoteihin ennalta ja he ilmoittivat halukkuutensa osallistua opinnäytetyöni kyselyyn.

Kyselyyn vastanneista päiväkodin varhaiskasvattajista 8 toimi lastentarhaopettajan ammattinimikkeellä. 4 vastaajaa toimi lähihoitajan ja 4 vastaajaa päivähoitajan nimikkeellä. Yksi henkilö toimi erityisavustajan nimikkeellä.

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden päiväkodin varhaiskasvattajien ammattinimikkeiden jakautuminen

Vastaajista 35 %:lla oli työkokemusta alle viisi vuotta ja 65 %:lla vastaajista oli työkokemusta viisi vuotta tai enemmän.

Vastaajista yhteensä hieman yli puolet (53 %) oli kohdannut työuransa aikana päihdeperheitä. Alle viiden vuoden työkokemuksen omaavista varhaiskasvattajista vain 2 henkilöä oli kohdannut päihdeperheitä. Yli viiden vuoden työkokemuksen omaavista varhaiskasvattajista 7 vastaajaa oli kohdannut päihdeperheitä työssään.

6.2 Miten perheen päihdeongelmat näkyvät lapsessa?

Psyykkinen kehitys

Kyselyyn vastanneiden varhaiskasvattajien mielestä päihdeperheen lapsen psyykkisessä kehityksessä näkyi eniten sulkeutuneisuutta, epävarmuutta, levottomuutta, pelkoa ja ahdistuneisuutta. Päihdeperheistä tulevilla lapsilla on yleensä muita lapsia huonompi itsetunto ja he ripustautuvat herkemmin hoitajiin. Jotkut päihdeperheiden lapset haluavat olla poikkeavan paljon hoitajan sylissä päiväkodissa. Tämä osoittaa vastaajien mielestä lapsen hakevan turvaa/läheisyyttä luotettavasta aikuisesta. Muita esille tulevia psyykkisiä oireita olivat: surullisuus, vihamielisyys, keskittymisen ongelmat ja stressaantuneisuus.

”Lapsi saattaa olla syrjään vetäytyvä, ei halua osallistua yhteisleikkeihin. Lapsi voi olla arka. Tai sitten hän on vihamielinen ja levoton jatkuvasti.”

”Päihdeperheestä tuleva lapsi ripustautuu enemmän aikuiseen hakeakseen läheisyyttä ja turvaa. Ne on niin turvallista ”aikuista vailla”. Istuvat mielellään sylissä. Pelkäävät yksinjäämistä, ovat usein sulkeutuneita ja arkoja tai surullisia.”

”Lapsi vaikuttaa pelokkaalta, ahdistuneelta ja ei pysty keskittymään. Hakeutuu aikuisten seuraan ja tykkää jos pääsee syliin.”

Fyysinen kehitys

Vanhempien/vanhemman päihteiden käyttö näkyi varhaiskasvattajien mielestä lapsen fyysisessä kehityksessä monella eri tavalla. Mikäli äiti oli juonut raskausaikana, se saattaa joka kolmannen vastaajan mielestä aiheuttaa pienikasvuisuutta. 56 % vastaajista uskoi lasten ruokailevan epäsäännöllisesti ja syövän liian vähän, mikä taas johtaa siihen, että lapset olivat usein laihoja ja nälkäisiä. 22 % vastaajista oli kohdannut lapsia, jotka ahmivat ruokaa nälkäänsä päiväkodissa. 44 % vastaajista oli sitä mieltä, että fyysinen

kehitys viivästyy tai pysähtyy päihdeperheiden lasten osalta, koska vanhemmat eivät pysty tukemaan lapsen fyysistä kehitystä päihdeongelman takia.

”Usein hoikkia, kun ei oo saanu tarpeeksi monipuolista ravintoa, eikä säännöllisiä ruoka-aikoja.”

”Jos äiti on juonut raskausaikana, lapsi voi olla pienikokoinen syntyessään ja ei kasva normaalisti, jos hoito on alkoholiongelman takia puutteellista.”

”Yleensä lapset ovat pieniä ja laihoja, syövät liian vähän. Joskus niin nälkäisiä, että ahmivat päiväkodissa hirveitä annoksia. Fyysinen kehitys jäljessä, eivät saa tukea kehitykseen kotoa. Jotkut fyysiset taidot puuttuvat jopa kokonaan.”

Sosiaalinen kehitys

Kaikkien vastaajien mielestä päihdeperheiden lasten sosiaalisessa kehityksessä näkyy arkuutta ja vetäytyneisyyttä. Heidän mielestään lapset leikkivät mieluummin yksin, kun hakeutuvat toisten lasten seuraan. Vastaajien mielestä päihdeperheiden lapset viihtyvät poikkeavan paljon aikuisten seurassa päiväkodissa. Toisten lasten kanssa vuorovaikutus on usein puutteellista ja käytös muita lapsia ja jopa aikuisia kohtaan voi olla aggressiivista, ja riitatilanteita syntyy helposti. Käyttäytyminen on myös varauksellista ja sosiaaliset taidot ovat usein puutteellisia.

”Vetäytyy syrjään, arka, varauksellinen.”

”Lapsi eristäytyy helposti, hakee turvaa aikuisesta, sosiaaliset taidot puutteelliset, usein arka.”

”Lapsi käyttäytyy aggressiivisesti muita lapsia kohtaan, jopa aikuisia. Tai päinvastoin hakeutuu hoitajien syliin läheisyyteen turvaa ja lohtua hakemaan. Ei osaa leikkiä toisten lasten kanssa”

”Ajautuu helposti riitaan ja vetäytyy pois lasten luota, hakeutuu aikuisten seuraan. Ei käytä samaa ”kieltä” kuin muut lapset leikeissä.”

Ulkonäkö

Noin 16 % vastaajista oli törmännyt lapseen, jonka ulkoisessa olemuksessa näkyi raskauden aikana nautitun alkoholin aiheuttamat FAS-oireyhtymän piirteet esim. pieni pää, pienet karsastavat silmät ja litteä leuka. Yleisimmin päihdeperheen lapset saattaa vastanneiden mukaan tunnistaa suttuisesta ulkonäöstä: iho ja hiukset ovat likaiset, lapsi saattaa haista pahalle, kynnet aina leikkaamatta, hiukset sekaisin. Vaatteet saattavat olla väärää kokoa ja likaisia tai rikkiäisiä. Jos perheissä on väkivaltaa, lapsessa voi olla mustelmia tai ruhjeita. Lapsi näyttää usein surulliselta ja alakuloiselta. Vastaajista 25 % oli sitä mieltä, että päihdeperheen lapset eivät ulkonäöllisesti poikkea mitenkään muista lapsista.

”Raskausaikana käytetty päihteitä, FAS-oireyhtymän piirteet; pienet silmät pienessä päässä, litteä leuka. Epäsiistit vaatteet, lapsi saattaa haista lialle/pahalle.”

”Epäsiisti lapsi; likaiset vaatteet ja rikkiäiset, sotkuiset, likaiset hiukset ja kynnet leikkaamatta aina, ikinä ei rasvata huulia vaikka ois kuinka rohtunu, mistään lapsen ulkonäössä ei huolehdi.”

”Jos perheessä on ollut väkivaltaa lapsessa saattaa olla ruhjeita tai mustelmia. Lapsi on alakuloinen ja surullisen näköinen, ei iloitse aidosti mistään”

”Lapsi on surullinen, ilmeetön tai päinvastoin, ilme on kireä”

Käytös ja puhe

Varhaiskasvattajien mielestä lapsen käyttäytymisen malli tulee kotoa ja se näkyy käytöksessä ja kuuluu päihdeperheestä tulevalle lapsella puheessa esim. kiroiluna ja

”aikuisten puheina”. Puheääni saattaa olla myös kovaa. Leikeissä nämä kotoa tulevat tavat korostuvat. Käyttäytymistä ohjaa levottomuus ja rajojen raju kokeilu tai vetäytyväisyys ja arkuus. Lapset ovat usein hyvin väsyneitä. Kaikki lapset eivät oireile mitenkään ulospäin, vaan käytös on täysin ”normaalia”.

”Levoton, tottelematon, kokeilee rajusti rajoja, kiroilee, puhuu kovalla äänellä, jutut rumia!”

”Puheet ja käytöstavat jäljittelevät sitä mitä kotona tapahtuu. Korostuu leikeissä. Lapsi elää asiat läpi leikin kautta.”

”Hiljainen ja sulkeutunut. Kiltti ja huomaamaton aina.”

”Ei oireilua, käytös ”normaali”.”

”Ottavat usein kotoa mallia miten puhutaan ja käyttäytyään. Ei mitään hyviä käytöstapoja, vaan sekopäistä koheltamista ja huutamista.”

Kaverisuhteet ja suhtautuminen muihin aikuisiin ja lapsiin

Vastaajien mielestä päihdeperheistä tulevilla lapsilla on vaikeuksia solmia kaverisuhteita päiväkodissa, koska heidän sosiaaliset taitonsa ovat usein puutteelliset ja lapset viihtyvät paremmin yksin tai aikuisten seurassa. Lapsilla on usein myös huono itsetunto, ja he ovat hyvin varauksellisia ottamaan kontaktia uusiin ihmisiin. Lapset käyttävät enemmän aikansa hakien turvaa ja syliä aikuiselta kuin luodakseen uusia kaverisuhteita. Vastausten mukaan lapsi kerää aikuisen sylissä voimia kestääkseen stressaavaa elämäänsä eikä jaksu keskittyä toisiin lapsiin ja leikkimiseen. Jos lapsi käyttäytyy normaalisti, mutta käytös muuttuu yhtäkkiä radikaalisti, on se usein hälytysmerkki, että jotain on tapahtunut lapsen elämässä.

”Ei luo herkästi uusia kontakteja, mutta on hyvin riippuvainen sellaisista ihmisistä, jotka oikeasti välittävät. esim. päivähoidon henkilökunta.”

”Lapsi ei jaksa hakeutua leikkimään, vaan hakee turvaa ja voimia aikuisten seurasta, jotta jaksaa stressaavaa elämäänsä.”

”Hakeutuu enemmän aikuisten seuraan.”

”Lapsi ei halua/jaksa solmia uusia suhteita tai ei osaa. Aikuisen turva riittää.”

Muut havainnot

Vastaajista kolme oli jättänyt vastauksen tähän kohtaan ja kaikki heistä halusivat muistuttaa, että päihteiden käyttö perheessä ei välttämättä näy lapsesta ulospäin mitenkään eikä missään muodossa, vaan lapsi osaa kätkeä salaisuutensa.

”Vanhempien päihteiden käyttö ei välttämättä näy missään muodossa lapsesta.”

”Lapsi on hyvä salaisuuden säilyttäjä ja osaa joskus toimia niin ettei vanhempien päihteiden käyttöä huomaa mitenkään.”

”On syytä muistaa, että lapsi voi vaikuttaa kaikilta osin täysin normaalilta, vaikka tilanne kotona olisi millainen tahansa. Tunnistaminen ei aina ole helppoa.”

6.3 Miten toimit ammattikasvattajana, jos epäilet että lapsen asema on uhattuna perheessä päihteiden liiallisen käytön vuoksi?

Kaikki päiväkodissa työskentelevät varhaiskasvattajat, jotka vastasivat kyselyyni, olivat yksimielisesti varhaisen puuttumisen kannalla ja halusivat ajaa lapsen etua. Kun huoli lapsesta herää, heidän mielestään toimeen on ryhdyttävä heti. Vanhempien kanssa on yritettävä keskustella asiasta. Usein varhaiskasvattajat aloittavat keskustelemalla toisten työntekijöiden ja esimiehen kanssa ensin, jotta he saavat tukea heiltä vanhempien kanssa käytävään keskusteluun. Apua voidaan kysyä myös neuvolasta tai muista

yhteistyötahoista. Akuuteissa tilanteissa, kuten vanhemman ollessa päihtynyt tullessaan hakemaan lasta, lastensuojeluun ollaan heti yhteydessä. 82 % vastaajista oli sitä mieltä, että jos ollaan varmoja vanhempien alkoholiongelmasta ja vanhempien kanssa on keskusteltu, on syytä joka tapauksessa olla yhteydessä lastensuojeluun.

”Akuuteissa tilanteissa esim. vanhemman ollessa päihtynyt tullessaan hakemaan lasta, olen heti yhteydessä lastensuojeluun tai Nopsaan. Jos asiasta ei ole varsinaista näyttöä, mutta on epäily, yritän ottaa asian puheeksi vanhempien kanssa ja ohjata perhettä hakemaan apua ja tukitoimia. Kaikissa vakavissa tilanteissa on syytä kuitenkin olla yhteydessä myös lastensuojeluun ja ilmaista huolensa heille. Varhainen puuttuminen on aina lapsen etu!”

”Hoito- ja kasvatuspalaverissa asia esiin -> jatkotoimet, ilmoitus lastensuojeluun.”

”Keskustelen muiden työyhteisön jäsenten kanssa ja esimiehen kanssa. Jos ollaan samalla kannalla, niin vanhempien kanssa otetaan asia puheeksi ja ohjataan hakemaan apua. Lastensuojeluun tehdään ilmoitus, niin hekin tietävät olla ”varuillaan”. Moni perhe usein jo ”seurannassa”, jos esim. naapurit on ilmoitellut.”

”Johtaja ja vanhemmat kanssani palaveriin, Lapsen etua ajetaan voimakkaasti. Lastensuojeluilmoitus heti, jos on aiheellista.”

6.4 Millä keinoilla ja miten voit päiväkodissa tukea päihdeperheen lapsen kehitystä/elämää?

Ehdottomasti tärkeimpänä tukimuotona lapselle varhaiskasvattajat halusivat olla hyvä ja turvallinen roolimalli, jolla on tarjota lapselle hoitopäivän aikana turvaa ja syliä. Lapsen kanssa keskusteleminen koettiin tärkeäksi apukeinoksi ja lapsen erityinen huomioiminen ja kuunteleminen haluttiin mahdollistaa, jotta lapsi saisi purettua sydäntään turvalliselle aikuiselle. Lapsen kanssa käytävässä keskustelussa pidettiin tärkeänä huomioida lapsen oma halu puhua ja kysymysten esittäminen niin, että lapsen

on helppo vastata. Juttutuokioita lapsen kanssa koettiin hyväksi pitää usein ja antaa lapselle mahdollisuuden puhua niin paljon kun hänellä on asiaa.

Varhaiskasvattajien mielestä he voivat auttaa päihdeperheen lapsen tunne-elämän kehitystä ja sosiaalista kehitystä tukemalla sitä erilaisin keinoin ja opettamalla, miten erilaisissa tilanteissa toimitaan oikein. Vuorovaikutus, tasa-arvoinen kohtelu ja oikeudenmukaisuus koettiin tärkeäksi välittää lapselle. Lapsen myönteistä minäkuvausta haluttiin myös korostaa. Yksilöllinen ja monipuolinen tuki koettiin tärkeäksi. Lapsen kokemusten läpikäyminen ja tilanteiden selvittäminen erilaisin keinoin, esim. leikin avulla koettiin lasta tukevaksi. Päiväkodin normaalitoimintoja (päivärytmi, ruoka-ajat, erilaisten kehitystä vahvistavat toiminnot) pidettiin lapsen kehitystä tukevana ja lasta osallistavana tekijänä.

Vanhempien kanssa haluttiin tehdä yhteistyötä ja toteuttaa kasvatuskumppanuutta ohjaamalla vanhempia toimimaan lapsensa parhaaksi. Heille esiteltiin myös erilaisia mahdollisuuksia päästä tukitoimiin ja erilaisten apukeinojen piiriin. Vanhempia rohkaistiin hakemaan apua päihdeongelmiin. Vanhempien vanhemmuutta haluttiin korostaa ja muistuttaa heitä, miten ihana lapsi heillä onkaan. Vanhemmille voitiin antaa myös konkreettisia ohjeita miten toimia erilaisissa tilanteissa lapsen kanssa ja mitä vanhemmat ja lapsi voisivat tehdä yhdessä kotona. Vanhempien kanssa haluttiin keskustella myös vaikeista ja kipeistä asioista ja puuttua niihin lapsen edun toteuttamiseksi.

Yhteistyötä neuvolan, sosiaalitoimen, perheneuvolan jne. kanssa pidettiin tärkeänä, jotta saadaan kehitettyä turvaverkko lapsen ja perheen auttamiseksi. 23 % varhaiskasvattajista ilmoitti olevansa kiinnostunut hankkimaan tietoa kirjoista tai koulutuksista, jotta saisi erityisiä keinoja ja työkaluja toimia päihdeperheen lapsen auttamiseksi.

”Tekemällä yhteistyötä kodin, neuvolan, soskun jne. kanssa. Tukemalla lapsen itsetuntoa ja ohjaamalla toimimaan oikein. Oikeudenmukaista kohtelua päivän aikana.”

”Voin tukea lasta olemalla turvallinen aikuinen ja tarjoamalla hänelle syliä ja rakkautta. Juttelen lapsen kanssa ja kuuntelen mitä sanottavaa

hänellä on. Yritän auttaa lasta ymmärtämään tilannetta. Tarjoan lapselle virikkeitä antavan kasvuympäristön päivän ajaksi. Annan lapsen olla lapsi ja hyväksyn hänet omana itsenään. Tuen lapsen minäkuvan kehitystä. Monipuolinen ja yksilöllinen tuki tärkeää.”

”Päihdeperheen lapsen taustat voivat olla varsin erilaiset esim. riippuen kauanko lapsi on ollut tilanteessa ja kuinka leimaavaa päihteidenkäyttö on perheen arjessa ollut. Lapsi tarvitsee tukea eriasteisesti normaaleissa toiminnoissa, joita päiväkodin arki tarjoaa. Lapselle tulee antaa tilanteita käydä kokemuksiaan läpi leikin ja keskustelun avulla. Lapselle tulee luoda uskoa luottoa tulevaisuuteen.”

”Tarjoamalla turvallisen ja tasapainoisen elämän päivähoitopäivän ajaksi. Toimisin yhteistyössä eri tahojen kanssa, jotta lapsi saisi parhaan mahdollisen tuen. Hakisin tietoa toimia lapsen parhaaksi esim. kirjoista. Kuuntelisin lasta ja antaisin läheisyyttä.”

”Voin tukea lasta kuuntelemalla, huomioimalla hänen tarpeitaan tarkasti ja yksilöllisesti ja antamalla syliä. Voin perehtyä alan kirjallisuuteen ja kouluttautua jotta saan keinoja käsitellä päihdeasiaa lapsen kanssa esim. satujen ja leikkien muodossa.”

”Olemalla läsnä, olemalla turvallinen aikuinen.”

7 YHTEENVETO

Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että päiväkodilla on varsin iso merkitys päihdeperheen lapsen tukemisessa. Päiväkotien varhaiskasvattajat oppivat tuntemaan lapset niin hyvin, että huomaavat heidän hätänsä usein, vaikka lapsi yrittäisikin säilyttää salaisuuttaan. Varhaiskasvattajilla on keinoja, joilla he voivat auttaa lasta ja mikä parasta, jos keinoja ei ole, heillä on kuitenkin niin voimakas halu auttaa lasta, että he hankkivat keinoja jostain. Päiväkodeissa on tänä päivänä melko suuret ryhmäkoot, mikä vaarantaa yksilöllisten havaintojen huomioimista. Myös työntekijöiden lasta kohti käytettävä aika vähenee suurten ryhmien myötä, ja tällöin työntekijöille ei jää tarpeeksi aikaa tukea lasta kriisissä. Lapset viettävät päivähoidossa keskimäärin kolmasosan vuorokaudesta, joten laadukkaaseen hoitoon ja ryhmien oikeaa kokoon tulisi panostaa.

Useimmiten työntekijät toteavat vanhempien päihdeongelman näkyvän melko selkeästi lapsen ulkoisessa olemuksessa ja/tai käyttäytymisessä. Ammattikasvattajien antamat ulkoiset ”tuntomerkit” päihdeperheessä elävästä lapsesta olivat yhteneväisiä. Vastaajien havainnot päihdeperheen lapsen käyttäytymistä koskien kertoivat lapsen ristiriitaisesta ja haavoittuneesta tunne-elämästä ja olivat yhteneväisiä teoriassa esitettyjen asioiden kanssa.

Perheen ja lasten ongelmista, varsinkin alkoholiongelmaasta puhuminen on yleisesti vaikea asia. Holmbergin (2003, 6) mukaan epävarmuus voi johtaa siihen, ettei asiaa uskalleta ottaa puheeksi, koska ei tiedetä, miten toimitaan, jos epäilyt osoittautuvat todeksi. Päiväkodin henkilökunta kertoo tarvitsevänsä työtovereiden ja/tai esimiehen tuen ottaessaan asian puheeksi vanhempien kanssa. Työtovereiden ja/tai esimiehen tuki on työntekijälle tärkeä taustapilari vaikean asian selvittämisessä. Siitä saa varmuutta omaan toimintaansa ja tietää, ettei tarvitse toimia yksin vaan voi keskustella muiden kanssa ja miettiä yhdessä oikeita sanoja ja toimintatapoja. Huolen puheeksi ottaminen vaatii työntekijältä rohkeutta ja oikeaa suhtautumistapaa ja ammattitaitoa vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön säilymiseksi. Holmberg (2003, 7.) kehottaakin ammattikasvattajia rohkeaan aloitteen tekoon ”olen huolissani...” -näkökulmasta tapahtuvaan keskusteluun vanhempien kanssa. Sen sijaan, että tehdään ennenaikaisia tulkintoja lapsen ja perheen tilanteesta, on helpompi esittää yksinkertaisesti huoli lapsen oireiluista vanhemmille ja pohtia yhdessä vanhempien kanssa, mistä se mahdollisesti

johtuu. Varhaisen puuttumisen merkitys on suuri sekä perheelle, että lapselle ja mahdollistaa monia asioita perheen tilanteen parantamiseksi. Varhaiskasvatuksen työntekijöille tarkoitettussa oppaassa (Lapsi ja vanhempien alkoholinkäyttö) korostetaan puuttumisen tärkeyttä ja muistutetaan, että turha puuttuminen on parempi, kuin jättää lapsi ilman apua. Lisäksi muistutetaan tiedon siirron tärkeydestä lapsen vaihtaessa päiväkotia tai siirtyessä kouluun. Tämä auttaa tulevaa kasvatusyhteisöä käsittelemään nopeammin lapsen asioita ja antamaan tukea hänelle. Vastaajat kertoivat vastauksissaan pitävänsä yhteistyötä esim. sosiaalitoimen kanssa tärkeänä. Lapsen kannalta yhteistyön sujuminen ja tiedon kulku on ehdottoman tärkeää, tämä tulisi muistaa myös lapsen siirtyessä päiväkodista toiseen tai hänen aloittaessaan koulua.

Päiväkodin varhaiskasvattajat haluavat toimia yhteistyössä vanhempien kanssa ja toteuttaa kasvatuskumppanuutta. Vanhemmat nähdään lapsen ensisijaisena kasvattajana, joten päihdeongelmaisia vanhempia halutaan tukea konkreettisesti ja ohjata heitä hakeutumaan hoitoon. Vanhempia auttamalla varhaiskasvattajat tukevat myös välillisesti lasta. Lastensuojelullisia näkökulmia varhaiskasvattajat eivät halua ohittaa, vaan kaikki vastanneet ovat tarpeen vaatiessa valmiita tekemään lastensuojeluilmoituksen.

8 POHDINTA

Päiväkodeissa olisi lapsen kannalta erittäin tärkeää, että ryhmässä pysyisi edes yksi työntekijänä samana siirryttäessä seuraavan vuoden toimintakaudelle. Työntekijöiden vaihtuvuus vaarantaa lapsen turvallisen ja luottamuksellisen suhteen muodostumisen päiväkodin työntekijöihin. Lapsen havainnointikin on helpompaa työntekijälle, jos joka vuosi ei ole vastassa uudet lapset. Myös vanhemmille muodostuu kumppanuus päiväkodin henkilökunnan kanssa, ja perheen asioita on varmasti mukavampi jakaa tuttujen ”tätien” kanssa.

Päiväkodin varhaiskasvattajilla on halua ja kykyä toimia päihdeperheen ja päihdeperheestä tulevan lapsen tukena. Päihdeongelmien kasvaessa varhaisen puuttumisen tärkeyttä tulee kuitenkin jatkuvasti korostaa. Mielestäni olisi hyvä kehittää erilaisia oppaita ja koulutuksia varhaiskasvattajille päihdeperheiden lasten tukemiseksi sekä mainostaa enemmän jo olemassa olevia materiaaleja. Asian voisi liittää myös lastentarhaopettajakoulutukseen, jotta tieto tai tiedon hankinnan mahdollisuus olisi tiedossa työuran alusta alkaen.

Työstäessäni opinnäytetyötäni tietämykseni päihdeperheiden lasten ongelmista kasvoi ja sain perusteellisen kuvan alkoholin aiheuttamista ongelmista lapsen näkökulmasta. Päiväkodin tuki voi olla lapselle paljon suurempi mitä ennalta osasin ajatella, sillä juuri päiväkodissa päihdeperheen lapsi voi hetken olla lapsi ja turvassa. Uskon, että tästä työstä ja sen mukanaan tuomista tiedoista on minulle jatkossa paljon hyötyä työelämässä. Opinnäytetyön aikana minulle nousi mieleen jatkotutkimuksen aihe, joka koskisi päiväkodin ja päihdeperheen kanssa tehtävän yhteistyön sujumista pidemmällä aikavälillä.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöni tekeminen oli mielenkiintoinen, mutta iso urakka. Kun työ on vihdoin valmis, olen hyvin tyytyväinen, että sen tekeminen on vihdoin ohi. Perheeni ja läheiseni ovat tukeneet minua opiskelussa useita vuosia ja tahdon kiittää heitä siitä. Nyt on minun vuoroni käyttää aikaa heidän hyväkseen.

LÄHTEET

Internetlähteet;

<http://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html>

<http://www.taaperot.fi/fi/vanhemmille/ohjeita-ja-vinkkeja/leikin-merkitys.html>

<http://www.apuaalkoholismiin.fi/alkoholismi>.

<http://www.finlex.fi>

<http://www.emdr.fi/trauma.html>

<https://www.lasinenlapsuus.fi/tietoa>

http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet

Julkaisut;

Ensi- ja turvakotienliiton julkaisu; Ajattelen sinua -päihteiden haitat odotusaikana 2010

Lapsi ja vanhempien alkoholinkäyttö –opas varhaiskasvatuksen työntekijöille 2010

Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma 2005

Kirjallisuus;

Itäpuisto, Maritta 2005. Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Kuopion yliopiston julkaisuja. Kopijyvä, Jyväskylä

Itäpuisto, Maritta 2008. Pullon pohjimmaisat. Lapsi, perhe ja alkoholi. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä

Havio, Marjaliisa & Inkinen, Maria & Partanen, Airi (toim.) 2009. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä

Hellsten , Tommy 1996. Virtahepo olohuoneessa. Läheisriippuvuus ja sisäisen lapsen kohtaaminen. Kirjapaja, Helsinki

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki

Holmberg, Jan 2010. Päihderiippuvuudesta elämänhallintaan. Edita Prima Oy, Helsinki

Holmberg, Tiina 2003. Lapset ja vanhempien päihdeongelma. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 48. Saarijärven Offset, Saarijärvi

Kalliala, Marjatta 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Yliopistopaino, Helsinki

Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta –opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Gummerus Kirjapaino Oyj, Vaajakoski

Keskinen, Soili & Virjonen, Heli (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Tammer-paino Oy, Tampere

Kinnunen, Saara 2003. Anna mun olla lapsi. Gummerus kirjapaino Oy, Helsinki

Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Bookwell Oy, Jyväskylä

Lappalainen-Lehto & Riitta, Romu, Maija-Liisa & Taskinen, Mailis 2007. Haasteena päihteet. Ammatillisen päihdetyön perusteita. Wsoy oppimateriaalit Oy, Helsinki

Lee, Nicky & Sila 2011. Äidin ja isän käsikirja. Bookwell Oy, Porvoo

Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. WS Bookwell Oy, Juva

Roine, Mira & Ilva, Minna & Takala Janne (toim.) 2010. Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. Multiprint Oy, Helsinki

Saarsalmi, Olli 2008. Päivähoidon turvallisuussuunnittelu. gummerus Ikirjapaino Oyj, Vaajakoski

Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Ws Bookwell Oy, Juva

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki

LIITTEET

Tutkimuslupa

Kyselylomake

KOKKOLAN KAUPUNKI**VIRANHALTIJAPÄÄTÖS**

Sivistyskeskus
Varhaiskasvatuksen palvelujohtaja

26.01.2012

5 §

Asia

Tutkimuslupa-anomus / Varhaiskasvatus

Hakija

Johanna Penttilä hakee tutkimuslupaa hänen opintoihinsa kuuluvan opinnäytetyön tekemiseksi. Hakija opiskelee sosionomin (AMK) tutkintoa Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa, sosiaalialan koulutusohjelmassa.

Opinnäytetyön aiheena on Päiväkotien päihdeperheen lapsen tukijana. Opinnäytetyöllä pyritään selvittämään, miten vanhempien päihde- ja alkoholi- ja huumeidenkäyttö vaikuttaa lapsen käytökseen ja kehitykseen ja millaisia valmiuksia päiväkodin ammattikasvattajilla on tutkia päihdeperheen lapsen kehitystä ja elämää. Kysely koskee Kirkonmäen ja Koivuhaan päiväkotien henkilökuntaa.

Kaikki osapuolet sitoutuvat noudattamaan tietosuojalaista ja salassapidosta annettuja ohjeita ja määräyksiä siltä osin kuin niitä tähän tutkimukseen liittyy.

Tutkielmasta toimitetaan maksuttomasti yksi kappale e-mail: satu.forsberg@kokkola.fi

Päätös

Myönnän tutkimusluvan Johanna Penttilälle anomuksen mukaisesti.

Päiväys ja
allekirjoitus

26.01.2012

Varhaiskasvatuksen palvelujohtaja

KOKKOLAN KAUPUNKI
Sivistyskeskus
Varhaiskasvatuspalvelut
KARLEBY STAD
Bildningscentralen
Service för småbarnsfostran

Liite

Tutkimuslupa-anomus

Jakelu

Hakija, Satu Forsberg, Kristina Leskelä, Riitta Paavolainen,
Kai Kytölaakso

Hei päiväkodin väki!

Olen sosionomi (AMK) –opiskelija Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötä aiheesta Päiväkotipäihdeperheen lapsen tukijana.

Opinnäytetyölläni pyrin selvittämään miten vanhempien päihteidenkäyttö vaikuttaa **lapsen** käytökseen ja kehitykseen ja millaisia valmiuksia päiväkodin ammattikasvattajilla on tukea päihdeperheen lapsen kehitystä ja elämää.

Työtäni varten pyytäisin teitä ystävällisesti vastaamaan oheiseen kyselyyn. Toivon, että voitte käyttää hetken aikaa miettiäksenne vastauksianne rauhassa ja perusteellisesti. Jos teillä on asiasta jotain erityistä sanottavaa, jonka uskotte olevan minulle hyödyksi opinnäytetyötäni tehtäessä, pyydän, että kirjoitat sen vastauslomakkeen kääntöpuolelle. Käsittelen vastaukset ehdottoman luottamuksellisesti ja käytän niitä ainoastaan tämän opinnäytetyön tekemiseen. Olen saanut tutkimustani varten tutkimusluvan varhaiskasvatuksen palvelujohtajalta, Kai Kytölaaksolta.

Vastaa siis nimettömänä oheiseen lomakkeeseen ja palauta vastauksesi kirjekuoreen. Käyn noutamassa kaikki vastaukset perjantaina 24.2.2012.

Kiitos yhteistyöstäsi, se on minulle todella tärkeää.

Johanna Penttilä

KYSYMYKSET

1. AMMATTINIMIKKEESI?

---

2. TYÖKOKEMUS

0-5vuotta   yli 5-vuotta

3. OLETKO KOHDANNUT TYÖSSÄSI PÄIHDEPERHEITÄ?

kyllä   ei

4. MITEN PERHEEN PÄIHDEONGELMAT NÄKYVÄT LAPSESSA? MITEN VANHEMMAN/VANHEMPIEN PÄIHTEIDEN KÄYTTÖ TULI ESILLE PÄIVÄHOIDOSSA JA NÄKYI LAPSEN...

Psyykkisessä kehityksessä

Fyysisessä kehityksessä

Sosiaalisessa kehityksessä

Ulkonäössä

Käytöksessä ja puheissa

Kaverisuhteissa ja suhtautumisessa muihin lapsiin ja aikuisiin

---

Muita havaintojasi

---

5. MITEN TOIMIT AMMATTIKASVATTAJANA, JOS EPÄILET, ETTÄ LAPSEN ASEMA ON UHATTUNA PERHEESSÄ PÄIHTEIDEN LIALLISEN KÄYTÖN VUOKSI?

---

6. MILLÄ KEINOILLA JA MITEN VOIT PÄIVÄKODISSA TUKEA PÄIHDEPERHEEN LAPSEN KEHITYSTÄ/ELÄMÄÄ?

Kiitos vastauksistasi! Tarvittaessa voit kirjoittaa kääntöpuolelle lisää!